

STEP BY STEP

Ogledna sveska

Akcijska istraživanja u poučavanju mirovne
pedagogije

Centar za obrazovne inicijative Step by Step

Sarajevo, 2025

Publikacija je nastala uz podršku projekta “Jačanje povjerenja i kohezije u zajednicama u Bosni i Hercegovini - Možemo Bolje” koji finansira Služba za instrumente vanjske politike Evropske unije u okviru Instrumenta zasusjedstvo, razvoj i međunarodnu saradnju, a zajedno provode Evropska unija, Ujedinjene nacije u BiH, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini i Vijeće Europe – Ured u Sarajevu.

Mišljenja i stavovi izražena u ovom djelu su od autora i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije i organizacija koje provode ovaj projekat.

Akcijska istraživanja u poučavanju mirovne pedagogije: ogledna sveska

Akcijska istraživanja su provedena u okviru inicijative „Nastavnici u srcu zajednice“, koje je primarno realizovana u šest lokalnih zajednica – Bosanskom Petrovcu, Travniku, Sapni, Goraždu, Teočaku i Čeliću – s ciljem unapređenja kompetencija nastavnika i nastavnica za stvaranje inkluzivnog, mirovno orijentisanog i poticajnog okruženja za učenje.

Publikacija „*Akcijska istraživanja u poučavanju mirovne pedagogije: ogledna sveska*“ predstavlja rezultat tog procesa – zbir autentičnih primjera nastavničkih istraživanja koja svjedoče o ulozi nastavnika kao istraživača, praktičara i pokretača promjena u obrazovanju.

Izdavač

Centar za obrazovne inicijative Step by Step

Za izdavača

Nedim Krajišnik

Urednici

Saša Madacki

Belma Čutura

Namir Ibrahimović

Autorski prilozi

Adnela Hamzakadić

Amela Mameledžija

Anđela Galić

Anela Ridžić Tutmić

Enes Avdičević

Besida Muminović

Besim Muminović

Eldin Šabanović

Ivana Marić

Jasmina Šehić

Mahir Vehabović

Mirela Buljubašić

Munir Kahrmanović

Murisa Čehajić

Nasiha Mulahalilović

Nerminka Huskić-Balić

Sandra Sredojević

Vildana Obuća

Mentori

Namir Ibrahimović

Belma Čutura

Adna Sokolović

ISBN - 978-9926-9048-3-8

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke

BiH pod

COBISS.BH-ID - 67203078

Sarajevo, novembra 2025

Sadržaj

- 7. **Predgovor**
- 9. **Kako čitati oglednu svesku**
- 11. **Osnovna škola (razredna nastava)**
- 12. *Adnela Hamzikadić*, Da li organizacija aktivnosti kroz timski i grupni rad utiču na adaptaciju učenika mlađeg školskog uzrasta na školu i razvoj osjećaja pripadnosti i zajedništva?
- 18. *Amela Mameledžija*, Od riječi do djela, kroz priču do lijepog ponašanja
- 24. *Anela Ridžić Tutmić*, Kako unaprijediti prijateljske odnose u razredu
- 30. *Nerminka Huskić-Balić*, Kreativno istraživanje osjećanja, iskustva i očekivanja na početku školovanja
- 36. *Sandra Sredojević*, Tandem tim – zajedno učimo i sarađujemo
- 42. *Murisa Ćehajić*, Šta ja očekujem od škole? Kakvu školu želim?
- 49. **Osnovna škola (predmetna nastava)**
- 50. *Jasmina Šehić*, Čitajmo „zajedno sami“: stvaranje prostora za čitanje po izboru
- 56. *Mahir Vehabović*, Poticaj sviranja u paru: razvijanje povjerenja i zajedničkog muziciranja
- 62. *Mirela Buljubašić*, Od usamljenosti do pripadnosti u učionici

68. *Enes Avdičević*, Junaci iz lektire kao influenseri: kako povezati književnost i digitalni svijet učenika
74. *Anđela Galić*, *Romeo i Julija* – vječna podjela na MI i ONI
81. ***Srednja škola (opći predmeti)***
82. *Eldin Šabanović*, Razvijanje saradnje i mirnog rješavanja konflikata kroz odbojku
86. *Munir Kahrimanović*, Nora i Hasanaginica na kahvi: razgovor o položaju žene kroz književnost
92. *Ivana Marić*, Energija iznutra, ne iz limenke: razumijevanje navika mladih i mijenjanje percepcije o energetskim napicima
100. ***Srednja škola (stručni predmeti)***
- Besida Muminović*, Berza kao ogledalo društva: razumijevanje kriza kroz ekonomske pokazatelje i ljudske posljedice
104. *Besim Muminović*, Procenti u službi pravедnosti: kako savremena matematika gradi saradnju i kritičko mišljenje
110. *Nasiha Mulahalilović*, Konto Kontić i knjigovodstvo povjerenja: kako bajka otvara vrata razumijevanju brojeva
117. ***Partnerstvo sa obitelji (stručni saradnici)***
- Vildana Obuća*, Uključenost očeva u izvršavanje školskih obaveza učenika s teškoćama u razvoju
118. ***Prilozi***
124. Ideje za rad u oblasti mirovne pedagogije

Predgovor

U svesci koja je pred vama donosimo osamnaest priča o promjenama u učionici, koje su nastale iz potrebe da se uhvati dah školske svakodnevice, da se ispriča ono što obično ostane neprimijećeno, i da se učionica vidi kao prostor u kojem i učenici i nastavnici rastu zajedno.

To su priče o znatiželji i tihim pokušajima da budemo bolja verzija sebe u okruženju koje se neprestano mijenja. One nisu tu da impresioniraju, već da ohrabre – jer dubinska promjena rijetko nastaje iz velikih, nego gotovo uvijek iz malih, nenametljivih odluka, iz onog trenutka kada neko pomisli: „Možda mogu drugačije.“

Iz takvih trenutaka izrasla su istraživanja koja su ispunila ovu svesku. Nastavnici su, svaki na svoj način, otvarali prostor za igru, istraživanje i drugačiji pogled na vlastitu praksu. Ponekad je to bio eksperiment u kojem se jedan zadatak preoblikuje kako bi dobio novo lice; ponekad promjena ritma časa; ponekad pronalazak načina da se učenik čuje, vidi i uključi.

Neka su istraživanja bila precizno osmišljena, s jasnim koracima i pažljivo zabilježenim opažanjima; druga su bila intuitivnija, vođena dojmom i osjećajem trenutka. Ali u svima se osjeća puls stvarne učionice – mjesta gdje se znanje susreće s emocijom,

planovi s nepredvidivošću, a nastavnikova ideja s reakcijom učenika koja je ponekad očekivana, a ponekad potpuno nova.

Mirovna pedagogija nas podsjeća da svaka promjena mora biti osjetljiva na dinamiku grupe, na različita iskustva, ritmove učenja. Zato su nastavnici u svojim istraživanjima pažljivo osluškivali atmosferu učionice: kada je vrijeme za tišinu, kada za pitanje; kada grupa treba strukturu, a kada slobodu; kada aktivnost treba pojednostaviti, a kada obogatiti. Takva osjetljivost čini da intervencija postane više od metode – ona postaje mali čin brige. Nastavnici su svojim istraživanjima pokazali da pravo učenje ne nastaje iz savršenog plana, nego iz otvorenosti da se vidi šta se zaista događa – i da se na to odgovori sa dužnom pažnjom.

Zato neka vam ove priče budu poticaj, a ne recept. Promjena ne počinje velikim potezima, nego željom da se bude malo bolji nego jučer. Sveska pred vama svjedoči da istraživanje nije samo metoda, nego stav: posmatrati učionicu otvorenim očima, s vjerom da uvijek postoji prostor za novi početak.

Na kraju, zahvaljujemo nastavnicima i nastavnicama koji su imali hrabrosti ući u proces istraživanja i školama koje su im dale prostor da pokušaju drugačije. Njihova spremnost da dijele i preispituju dokazuje da promjena u obrazovanju često počinje od jednog koraka, ali se širi snagom zajedništva. Ova sveska zato nije samo zbirka priča, nego svjedočanstvo da škola može biti mjesto istraživanja, solidarnosti i nade.

Urednički tim

Kako čitati oglednu svesku

Ogledna sveska nudi pregledan uvid u akcijska istraživanja koje su nastavnici proveli u pokušaju da razumiju i unaprijede vlastitu praksu.

Kako bi se osigurala jasnoća i preglednost publikacije, istraživanja su ovdje predstavljena u obliku proširenih sažetaka. Svako poglavlje donosi strukturiran prikaz ciljeva istraživanja, njegovog toka i postignutih rezultata, ali ne obuhvata sve instrumente, radne materijale, transkripte i prateće dokaze.

Prikaz svakog istraživanja u svesci organizovan je u dvije cjeline.

Početak putovanja prikazuje plan istraživanja:

problem koji je nastavnik uočio, cilj koji je želio postići i način na koji je osmislio intervenciju.

Utisci sa putovanja predstavljaju sažetu verziju izvještaja o provedenom istraživanju: šta se dogodilo u učionici, koje su promjene uočene, šta je istraživač naučio i koje preporuke proističu iz procesa.

Iza svake od ovih priča nalazi se čitav istraživački svijet. Na portalu www.inskola.com dostupna je kompletna prateća građa – planovi istraživanja, izvještaji, upitnici, ankete, nastavne pripreme, analize prikupljenih podataka, refleksivne bilješke i fotografije sa nastavnih aktivnosti. Elektronska arhiva namijenjena je nastavnicima koji žele detaljnije proučiti metodologiju, iskoristiti materijale ili prilagoditi pristup vlastitim potrebama. Elektronska verzija ogledne sveske i svih pratećih materijala nalazi se u sekciji *Resursi za učionicu*, podsekciji *Publikacije i istraživanja*.

Pregled akcijskih istraživanja provedenih na nivou

Osnovna škola (razredna nastava)

*Da li organizacija aktivnosti
kroz timski i grupni rad utiču na
adaptaciju učenika mlađeg školskog
uzrasta na školu i razvoj osjećaja
pripadnosti i zajedništva?*

Adnela Hamzikadić,
Prva osnovna škola Donji Vakuf

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u prvom razredu u okviru predmeta Moja okolina, u tematskoj oblasti „Škola“, s ciljem da se učenicima olakša adaptacija na školsko okruženje i izgradi osjećaj pripadnosti razredu i školi. U uvodnoj analizi uočeno je da djeca prije polaska u školu najčešće rade individualno, jedno pored drugog, bez razvijenih vještina saradnje, empatije ili komunikacije u grupi. Po dolasku u školu žele se družiti, zajedno rješavati zadatke i graditi odnose, ali im nedostaje iskustvo zajedničkog rada i razumijevanje potreba drugih.

Identificirani problem odnosio se na nedovoljno razvijene socijalne i emocionalne vještine te ograničenu sposobnost učenika da aktivno sarađuju, pregovaraju, dijele odgovornosti i učestvuju u timskim aktivnostima. Istraživanje je imalo za cilj da kroz timski i grupni rad doprinese pozitivnoj adaptaciji učenika, razvoju osjećaja zajedništva te stvaranju razredne atmosfere u kojoj se svi osjećaju prihvaćeno i ravnopravno.

Plan rada uključivao je niz aktivnosti koje potiču interakciju i razvoj emocionalne pismenosti: upoznavanje metodom aktivnog slušanja, zajedničko i pojedinačno fotografisanje, biranje grupa preko „šest tačaka“, uručenje poklona dobrodošlice, tehnike mirnih minuta, timski odabir pozdrava, mapiranje osjećanja i korištenje kartica emocija. Kao evaluacijski mehanizmi planirani su razgovori, refleksije, posmatranje, fotografije, poređenje emocionalnih reakcija i bilješke o učeničkom ponašanju.

Očekivani rezultati odnosili su se na razvijanje osjećaja pripadnosti razredu i školi, spremnost na saradnju, prihvatanje različitosti, bolju komunikaciju među učenicima i smanjenje straha od odvajanja od roditelja na početku školske godine.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je realizirano u prva tri dana školske godine, uz pažljivo planirane aktivnosti i bilježenje reakcija učenika. Već u prvim satima primijećena je kombinacija straha od odvajanja od roditelja i snažnog uzbuđenja zbog polaska u školu. Aktivnosti u kojima su učenici bili direktno uključeni pokazale su se ključnim za smanjenje napetosti i olakšavanje tranzicije.

Prvog dana veliko oduševljenje izazvao je „kutak za slikanje“ i zadaci sa šest tačaka koji su omogućili spontano grupisanje učenika. Djeca su pri ulasku u grupu razgovarala, predstavljala se, ponavljala imena i upućivala jedni drugima komplimente. Za razliku od prethodnih godina, niko nije plakao, a svi su sretni i spokojni napustili učionicu. Ovaj rezultat djelimično se pripisuje pažljivo organizovanoj aktivnosti dobrodošlice i jasnom strukturiranju prvog dana.

Formiranje grupa bez prethodnog biranja partnera imalo je za cilj razvoj otvorenosti i prihvatanja različitosti. Učenici su izvlačili boje i tražili svoje grupe na osnovu njih. Nakon formiranja grupa slijedio je razgovor u kojem su odgovarali na pitanja o tome šta je lijepo u upoznavanju novih prijatelja, kako se osjećaju kada ih neko pozove u grupu i šta je potrebno da se svi osjećaju sigurno i prihvaćeno. Ova pitanja potaknula su djecu da verbalizuju svoje emocije i razvijaju sposobnost sagledavanja tuđih potreba.

Tokom aktivnosti mapiranja osjećanja učenici su postavljali stikere na emocije sretan, tužan, zbunjen i ljut. Ovaj alat je korišten i kao početna procjena i kao završna refleksija. Istraživačica je pratila učešće učenika i povezivala njihove reakcije s emocionalnim stikerima kako bi bolje razumjela njihovo ponašanje unutar grupe.

Dodatne aktivnosti, poput izrade pano izložbe, refleksije u holu škole i izlaganja fotografija, dale su uvid u to kako se učenici prisjećaju prvih školskih dana. Kada su ponovo birali emociju kojom opisuju svoje stanje, svi su odabrali „smješka“, što ukazuje na visok nivo prihvaćenosti i sigurnosti unutar odjeljenja.

Kroz aktivnosti izvan učionice, posebno u školskom dvorištu, učenici su imali priliku spontanije se socijalizirati, uključivati starije učenike u igru, praviti dogovore, graditi pravila i razvijati sigurnost u većem okruženju. Istraživačica je bilježila da su djeca iskazivala potrebu za kretanjem i učenjem kroz pokret, što je dodatno podržalo proces adaptacije.

Aktivnost „Jedna jabuka – jedno prijateljstvo“ uključila je i roditelje, koji su pomogli u pripremi i organizaciji podjele voća drugim razredima. Djeca su dijelila voće, razgovarala s vršnjacima i bilježila svoje doživljaje kroz refleksivna pitanja o prijateljstvu, dijeljenju i osjećaju pripadnosti.

Rezultati i refleksija

Rezultati aktivnosti pokazali su da su učenici vrlo brzo razvili osjećaj sigurnosti i pripadnosti. Strah od odvajanja bio je minimalan i kratkotrajan. Djeca su tokom aktivnosti razvijala sposobnost komunikacije, prepoznavanja emocija, međusobnog pomaganja i konstruktivnog ponašanja u grupi.

Istraživačica navodi da se proces adaptacije odvijao prirodno, te da djeca spontano usvajaju pravila i obrasce ponašanja. Uočeno je da su se učenici već u prvim danima počeli orijentirati prema grupi, a ne samo prema individualnim zadacima. Aktivnosti su doprinijele tome da djeca ne dijele razred na „moje i tvoje mjesto“, već se ponašaju kao ravnopravan dio zajednice.

U refleksiji istraživačica naglašava da su djeca pokazala širok spektar zrelih socijalnih vještina: uključivanje drugih u igru,

brigu o drugovima kojima je potrebna podrška, pravljenje dogovora i poštovanje pravila igre. Kroz zajedničke aktivnosti djeca su prepoznala važnost saradnje, a kroz mapiranje osjećanja osvijestila sopstvene emocionalne reakcije.

Istraživačica zaključuje da bi jedina moguća poboljšanja bila u jačanju fokusa na proces, a ne isključivo na rezultat. Važno je da učenici razvijaju sposobnost rada u timu, osjećaj pripadnosti i komunikacijsku otvorenost, a ne da savršeno izvrše zadatak. Također ističe značaj aktivnosti van učionice, koje direktno doprinose socijalnom, emocionalnom, zdravstvenom i komunikacijskom razvoju učenika.

Preporuke za daljnji rad

- jačati fokus na proces rada, timsku komunikaciju i međusobno uvažavanje, a ne samo na završni rezultat;
- nastaviti koristiti grupne i timske zadatke kao osnovu za građenje razredne zajednice;
- redovno provoditi mapiranje osjećanja i razgovore koji pomažu učenicima da verbalizuju svoje emocije;
- uključivati aktivnosti izvan učionice kako bi se djeci pružio prostor za širu socijalizaciju;
- nastaviti s praksom uključivanja roditelja u zajedničke akcije koje jačaju osjećaj pripadnosti školi;
- koristiti kreativne aktivnosti, fotografije i izložbe kao način dokumentiranja procesa i osvještavanja prvih školskih iskustava.

Slika 1: Prvi školski dan

*Od riječi do djela, kroz priču do
lijepog ponašanja*

*Amela Mameledžija,
Osnovna škola "Dolac", Travnik*

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u drugom razredu na času bosanskog jezika i književnosti kroz obradu narodne basne „Vrba i trn“. U prethodnoj školskoj godini uočeno je da učenici često međusobno tužakaju, guraju, koriste „ružne“ riječi, izbjegavaju jedni druge i isključuju pojedine učenike iz zajedničkih aktivnosti. Razgovori i upozorenja imali su kratkotrajan efekat, pa je bila potrebna dublja i sistematičnija metoda rada.

Planirani cilj bio je razvijati lijepo ponašanje, međusobno poštovanje, empatiju i nenasilnu komunikaciju korištenjem basne, savremenih nastavnih metoda i tehnika mirovne pedagogije. Planirane aktivnosti obuhvatile su niz tehnika: „Slike iz vrećice“, Potraži/Request, „Vruća stolica“, likovne radionice, „Tajni prijatelj“ i „Lanac lijepih riječi i djela“. Prikupljanje podataka baziralo se na posmatranju, dnevnicima lijepog ponašanja, fotografijama i početnim i završnim anketnim upitnicima.

Očekivani rezultati obuhvatali su smanjenje sukoba i ružnih riječi, povećanu empatiju, razvoj prijateljskih odnosa, bolju verbalizaciju osjećanja i dugoročniju promjenu ponašanja u razredu.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je provedeno od 10. do 19. septembra. Uvodno posmatranje pokazalo je da je „semafor ponašanja“ bio potreban već nakon trećeg dana, jer su se ponovo pojavila tužakanja, izbjegavanja i ružne riječi. Učenici su pratili svoje ponašanje pomjerajući svoje stikere između zelenog, žutog i crvenog svjetla.

Prvi važan korak bio je podjela dnevnika lijepog ponašanja, koje su učenici vodili prije, tokom i nakon istraživanja.

U prvom času primijenjena je tehnika „Slike iz vrećice“. Učenici su izvlačili slike oštećenih predmeta, a zatim i vlastite oštećene igračke. Reakcije su pokazale tugu, iznenađenje i brigu. Povezivanjem oštećenih igračaka s ružnim riječima i postupcima učenici su izjavili: „Riječi mogu povrijediti isto kao i udarac.“

Nakon čitanja basne primijenjena je tehnika „Veliko 4“, a učenici su odgovarali na pitanja o glavnim likovima, razlozima trnovog ponašanja i porukama basne. Potom je realizirana metoda Potraži/Request. Učenici su se trudili da postavljaju pitanja koja su sve smislenija. U tom trenutku jedan učenik je izjavio: „Ako si trn, bodeš i boliš, a ako si vrba, onda štitiš i pomažeš.“

Sljedeća faza bila je tehnika „Vruća stolica“. Učenici su ulazili u ulogu trna ili vrbe i izražavali osjećanja i posljedice ponašanja. Izjave su bile: „Ja sam trn i žao mi je što bodem druge“ ili „Ja sam vrba i hoću da čuvam svoje drugove“. Učenici koji obično teže učestvuju uključili su se, iako su bili stidljivi pred kamerom. Nakon toga stolica je dogovorena kao nova „Stolica prijateljstva“.

Likovna radionica omogućila je učenicima da crtaju situacije dijeljenja, pomoći i tješnja. Izložba radova potaknula je razgovor o lijepom ponašanju i različitosti.

Aktivnost „Tajni prijatelj“ bila je važna za razvoj empatije. U dnevnicima lijepog ponašanja pojavile su se bilješke poput: „Podijelio sam užinu“, posebno značajno jer je dječak koji je to zapisao inače vrlo povučen.

Tehnika „Lanac lijepih riječi i djela“ dodatno je poticala pozitivno ponašanje. Učenici su na stikere zapisivali riječi i

djela koja se ne smiju ponavljati. Pojavljivali su se zapisi poput: „Posudio sam drugu gumicu“ i „Podijelili smo užinu“.

Konačno, kroz Kahoot kviz učenici su pokazali da razlikuju primjereno od neprimjerenog ponašanja i da razumiju poruku basne i pravila lijepog ponašanja.

Završna anketa pokazala je značajnu promjenu: osjećaj prihvaćenosti porastao je sa 55% na 85%.

Rezultati i refleksija

Učenici su tokom istraživanja postupno mijenjali obrasce ponašanja. Broj sukoba, ruganja i tužakanja se smanjio, dok je raste broj primjera lijepog ponašanja. Komunikacija među učenicima postala je smirenija i obazrivija. Dnevnici lijepog ponašanja pokazali su napredak od jednostavnih bilješki do bogatijih opisa empatije i prijateljstva.

Istraživačica je u refleksiji navela da djeca najbolje uče kroz igru, simboliku i praktične primjere. Tehnike mirovne pedagogije, rad na konkretnim situacijama i svakodnevna upotreba semafora ponašanja pokazale su se efikasnijima od verbalnog opominjanja. Kviz i simbolične aktivnosti motivirali su učenike da osvijeste svoje ponašanje.

Identificirano je da je potrebno produžiti vremenski okvir i više uključiti roditelje. Uočeno je da djeca s izraženijim poteškoćama trebaju dodatne individualizirane zadatke i više vremena za verbalizaciju emocija.

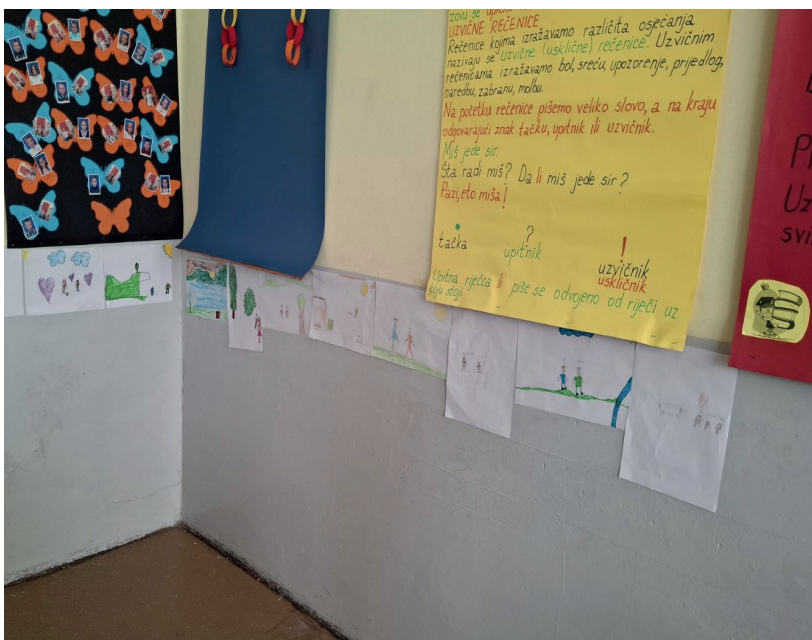
Preporuke za daljnji rad

- održavati kontinuitet aktivnosti poput semafora ponašanja, dnevnika i lanca dobrih riječi i djela tokom cijele godine
- više uključivati roditelje kroz radionice, zajedničke zadatke i redovnu povratnu informaciju
- koristiti dramske tehnike i igre uloga za razvoj empatije
- primjenjivati književne tekstove, basne i priče kao podlogu za razgovor o osjećanjima i ponašanju
- pružiti dodatnu podršku učenicima koji sporije napreduju u komunikaciji i uvažavanju drugih
- razmjenjivati iskustva s kolegama kroz stručne aktive i prezentacije
- planirati nastavak akcijskih istraživanja s fokusom na razvoj emocionalne pismenosti i nenasilne komunikacije

Slika 2: Radionica Veliko 4

Slika 3: Lanac lijepih želja

*Kako unaprijediti prijateljske odnose
u razredu:
Mir i prijateljstvo među nama*

*Anela Ridžić Tutmić,
Osnovna škola "Karaula"*

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u IV razredu na času odjeljenske zajednice, povodom Međunarodnog dana mira. U uvodnoj analizi uočeno je da učenici imaju ograničeno razumijevanje važnosti mira, ne prepoznaju uvijek oblike nasilja i diskriminacije i nemaju razvijene vještine rješavanja konflikata. Dodatno, dio učenika ne zna kako reagirati kada vidi sukob među vršnjacima.

Identificirana potreba bila je povećati svijest o miru, potaknuti nenasilnu komunikaciju, empatiju i međusobno poštovanje. Planom je predviđeno da učenici aktivno učestvuju u kreiranju simbola mira, poruka mira i pozitivnih aktivnosti u razredu, kako bi lakše razumjeli da je mir rezultat zajedničkog ponašanja, a ne samo odsustvo sukoba.

Planirane aktivnosti uključivale su izbor simbola mira, izradu „Drveta mira“, „Krug mira“ (davanje lijepe riječi drugu), polaznu i završnu anketu, kao i dnevnik dobrih djela uz pet dana zadatka „tajni prijatelj“. Podaci su se trebali prikupljati putem anketa, bilješki, dječijih radova, fotografija i zapažanja. Očekivalo se da će učenici razviti veću osjetljivost na sukobe, povećati spremnost na reagiranje i pokazati topliji razredni odnos.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Prva aktivnost bila je likovno stvaranje simbola mira razreda. Učenici su crtali vlastite prijedloge, nakon čega je uslijedilo glasanje putem stikera i završna online anketa. Izabran je simbol

crveno srce, kao znak mira, ljubavi i zajedništva. U razgovoru su učenici govorili o značenju mira i načinu obilježavanja Dana mira, a polazna anketa pokazala je da svi učenici razumiju definiciju mira i da se većina osjeća sretno i prihvaćeno kada u razredu vlada mir.

Međutim, polovina učenika ne reaguje kada primijeti sukob, dok manji broj navija za jednu stranu. To je ukazalo na potrebu za dodatnim aktivnostima usmjerenim na nenasilnu komunikaciju i prepoznavanje konflikta.

U okviru dnevnika dobrih djela učenici su pet dana zaredom imali „tajnog prijatelja“ kojem su trebali učiniti neko dobro djelo. Učenici su pisali u dnevnik i rado dijelili primjere poput pomaganja, dijeljenja stvari i brige o drugima. Izjave učenika pokazale su ponos i zadovoljstvo ovim aktivnostima.

U drugoj aktivnosti učenici su izrađivali „Drvo mira“ i na srcastim stikerima ispisivali poruke mira koje su potom čitali i postavljali na pano. Većina je koristila riječi poput prijateljstvo, poštovanje i ljubaznost i rado učestvovala u razgovoru o tome kako te vrijednosti primjenjuju u svakodnevnom životu.

U aktivnosti „Krug prijateljstva“ učenici su stajali u krugu i govorili nešto lijepo drugu sa svoje desne strane. Aktivnost je izazvala osmijehe, smanjila stidljivost i ojačala povezanost među učenicima.

Završna anketa pokazala je jasan napredak: učenici su dublje razumjeli pojam mira, češće reagovali na sukobe i opisivali razred kao mirniji i sretniji nego ranije. Aktivnosti su učenici ocijenili korisnim i zabavnim.

Rezultati i refleksija

Učenici su aktivno i sa oduševljenjem učestvovali u svim aktivnostima. Simbol mira, Drvo mira, dnevnik dobrih djela, tajni prijatelj i Krug prijateljstva doprinijeli su toplijoj razrednoj atmosferi. U završnoj anketi učenici su pokazali napredak u razumijevanju mira i spremnosti da se uključe u rješavanje sukoba.

Istraživačica je zaključila da učenici razumiju značenje mira i prijateljstva, ali im je i dalje potrebna podrška u primjeni tih vrijednosti u realnim situacijama. Refleksija je pokazala da su učenici kroz aktivnosti razvijali empatiju, međusobno pomaganje i osjećaj odgovornosti za atmosferu u razredu. Istraživačica je prepoznala važnost stvaranja sigurnog okruženja i svakodnevne komunikacije o osjećanjima.

Identificirano je da manji broj učenika u početku ostaje pasivan, ali da se većina tokom procesa aktivirala kroz ponavljajuće aktivnosti i ohrabrivanje. Istraživačica je prepoznala potrebe pojedinih učenika i namjerava u narednom periodu razviti dodatne metode za njihovo uključivanje.

Preporuke za daljnji rad

- nastaviti sa aktivnostima koje potiču međusobno poštovanje i prijateljstvo;
- uvesti redovno vođenje dnevnika dobrih djela;
- planirati zajedničke aktivnosti sa drugim odjeljenjima kako bi se širila kultura mira;
- uključiti roditelje kroz kratke zadatke vezane za mir i prijateljstvo;

- koristiti Drvo mira i Krug prijateljstva kao stalne razredne rituale;
- organizovati radionicu o mirovnoj pedagogiji na Nastavničkom vijeću;
- u godišnji plan uključiti realizaciju akcijskog istraživanja s fokusom na nenasilnu komunikaciju;
- povodom Dana mira svake godine uvesti nove kreativne aktivnosti poput murala, predstava ili izložbi.

SIMBOL MIRA NAŠEG RAZREDA

Form description

Pogledajte slike i glasajte za onu koja vam se najviše sviđa _ vaš glas je važan i pomaže da izaberemo simbol mira našeg razreda :).

☐ 1.

☐ 2.

☐ 3.

☐ 4.

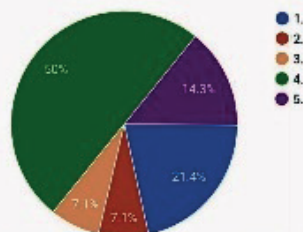

☐ 5.

Pogledajte slike i glasajte za onu koja vam se najviše sviđa _ vaš glas je važan i pomaže da izaberemo simbol mira našeg razreda :).

14 responses

Rezultati ankete:

Slika 4: Simbol mora našeg razreda : Anketa

*Kreativno istraživanje osjećanja,
iskustva i očekivanja na početku
školovanja*

Nerminka Huskić-Balić,
Osnovna škola "Ahmet Hromadžić"
Bosanski Petrovac

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u prvom razredu, na času BHS jezika i književnosti, uz povezivanje sa drugim predmetima kao što su likovna kultura, muzička kultura i odjeljenska zajednica. Tema „Škola i ja“ odabrana je zbog važnosti emocionalne i socijalne prilagodbe učenika na početku školovanja. U prvim sedmicama djeca se suočavaju sa osjećajima straha, uzbuđenja, nesigurnosti i nepoznatim školskim pravilima, pa je bilo potrebno omogućiti im da izraze svoja iskustva i očekivanja.

Identificirani problem odnosio se na emocionalnu nesigurnost, nedostatak socijalnih veza i nejasna očekivanja prvačića. Cilj istraživanja bio je razumjeti kako prilagođen način obrade teme utiče na razvoj pozitivnih osjećanja prema školi, kako se učenici osjećaju, šta očekuju i kako zamišljaju školski život.

Planirane aktivnosti uključivale su individualne intervjuje, vizualne upitnike, crteže i zadatke sa simbolima. Učenici su kroz kreativne metode izražavali strahove, radosti, brige, želje i očekivanja, dok su podaci prikupljeni bilješkama, fotografijama i usmenim izjavama. Očekivani rezultati uključivali su izgradnju povjerenja, smanjenje anksioznosti, jačanje socijalne povezanosti i povećanje motivacije za učenje.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je provedeno u periodu od 1. 9. do 20. 10. 2025. u odjeljenju od 13 učenika. Aktivnosti su umjesto samo na časovima BHS-a proširene i na druge predmete zbog korelacija

predviđenih novim kurikulumom. Učenici su otvoreno pristupali zadacima.

Glavni izazovi praćeni u istraživanju bili su emocionalna prilagodba, izgradnja razredne zajednice i povezivanje učenja s ličnim iskustvima. Aktivnosti crtanja emocija i intervjua jedan-na-jedan dovele su do smanjenja anksioznosti. U crtežima se vidio napredak u izražavanju osjećaja, a roditelji su potvrdili mirniji dolazak u školu.

U intervjuima su učenici odgovarali na pitanja o tome šta očekuju od škole i kako se osjećaju. Izjave su pokazale da većina učenika doživljava školu pozitivno:

Sviđa mi se škola zato što saznajem nove stvari. Igram se sa drugaricama, družimo se svi u razredu. Prvi dan u školi mi je bio super dan.

Meni je super u školi jer puno naučim i družim se. Imam prijatelje i u produženom boravku.

Fino mi je, sviđa mi se u školi. Voljela bih stalno biti u školi, da ne idem kući. Ponedjeljak mi je najbolji dan jer se kreće u školu.

Meni je najbolji dan bio kad sam krenula u školu jer smo počeli da učimo. Sretna sam kad idemo na veliki odmor jer se družim sa drugaricama.

Svaki dan kad idem u školu mi je super dan. Želim da puno toga naučim. Išao sam drugaru iz razreda na rođendan.

Vizualni upitnici o tome s kim se najradije igraju i aktivnosti predstavljanja drugara iz klupe pokazali su da su društvene veze ojačale. Niko nije bio izostavljen, a učenici su samoinicijativno počeli formirati male grupe.

Kroz različite aktivnosti adresirani su i prepoznati strahovi od odvajanja i boravka. Kod učenika koji su u prvim danima plakali zbog odvajanja od roditelja provedene su ciljane intervencije uz

saradnju roditelja, učiteljice produženog boravka i pedagogice, što je dovelo do uspješnog prevazilaženja poteškoća.

Analiza crteža i simbola pokazala je visoku angažiranost djece i dominaciju pozitivnih emocija. Više od 75% učenika crtalo je sebe nasmijane u školi, dok su tamne boje i simboli briga pomogli u identifikaciji djece kojima je potrebna dodatna individualna podrška. Također je primijećeno veće zanimanje za jezik, pisanje imena i imenovanje predmeta u učionici.

Zaključak opservacije bio je da su očekivani ishodi — otvorenija komunikacija, izražavanje osjećaja i jasniji uvid u potrebe učenika — u potpunosti postignuti.

Rezultati i refleksija

Rezultati su pokazali da je razred u cjelini spremno prihvatio školske obaveze, uz manji broj učenika kojima je bila potrebna dodatna emocionalna podrška. Aktivnosti su ojačale socijalne veze, povjerenje i zajedništvo. Učenici su bolje prepoznavali emocije svoje i svojih vršnjaka i lakše se uključivali u grupni rad.

Kroz svakodnevne rituale kao što je „Krug osjećaja“ dodatno je ojačana emocionalna sigurnost. Identificirani učenici bez prijatelja uključeni su u aktivnosti „tajni prijatelj“, čime je potaknuto stvaranje novih socijalnih veza. Zajedničko kreiranje razrednih pravila razvilo je osjećaj odgovornosti i pripadnosti.

Istraživačica je zaključila da crteži i vizualni simboli daju pouzdaniji uvid u emocije nego verbalni odgovori te da je potrebno više vremena za individualne intervjuje. Uočeno je i da dodatni materijali poput maketa ili kocki mogu pomoći djeci da još lakše izraze osjećanja.

Preporuke za daljnji rad

- koristiti rezultate istraživanja za planiranje nastavnih jedinica koje uključuju interese učenika;
- zadržati „Krug osjećaja“ kao svakodnevni ritual;
- koristiti BHS jezik i književnost za jačanje socijalnih vještina kroz opis, imenovanje i kratke tekstove;
- ponoviti vizualni upitnik ili sličan alat nakon prvog polugodišta;
- formirati ciljane grupe za učenike kojima je potrebna dodatna podrška;
- kolegama preporučiti vizualne upitnike i crteže kao brzu metodu dijagnostike emocionalnog stanja učenika.

MOJA ŠKOLA I JA

Ime i prezime učenika: _____

Datum: _____

1. Sviđa mi se doći u školu.	😊	😐	😞
2. Volim učiti nove stvari.	😊	😐	😞
3. Volim se igrati s drugom djecom u razredu.	😊	😐	😞
4. Volim našu učiteljicu.	😊	😐	😞
5. Brinem se da li ću moći sve naučiti.	😊	😐	😞
6. Želim da u školi ima više:			
● igračaka			
● pauza			
● čitanja			
● crtanja			
● pjesme			
7. Moj omiljeni dio dana u školi je:			
● učenje			
● igra			
● užina			
● crtanje			
● druženje s prijateljima			

Upute: pročitati svaku rečenicu i objasniti šta svaki emotikon u svakoj rečenici znači. Zaokružiti sličicu koja najbolje opisuje njihovo osjećanje.

Slika 5: moja škola i ja – vizuelni upitnik

*Tandem tim – zajedno učimo i
sarađujemo*

*Sandra Sredojević,
Osnovna škola "Sveti Sava"
Doboj – PŠ Lipac*

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u kombinovanom odjeljenju drugog i trećeg razreda. U razredu su učenici različitog uzrasta, pa često rade individualno ili se previše oslanjaju na učiteljicu. Uočeno je da mlađi učenici ponekad imaju poteškoće u razumijevanju gradiva i pisanju, dok stariji učenici rijetko imaju priliku razvijati socijalne i vođene vještine. Nedostatak strukturirane saradnje doveo je do toga da potencijal vršnjačkog mentorstva bude nedovoljno iskorišten.

Identificirana potreba bila je unaprijediti saradnju među učenicima kroz mentorski rad: stariji pomažu mlađima, a mlađi aktivno postavljaju pitanja i učestvuju u zajedničkim zadacima. Cilj je bio povećati motivaciju, angažovanost i razumijevanje gradiva te razvijati socijalne vještine, samopouzdanje, nenasilnu komunikaciju i međusobno poštovanje.

Planirane aktivnosti uključivale su uvodni razgovor, mapiranje odgovora putem web-alata, zajedničke aktivnosti poput „Slagalice prijateljstva“, te metod „Razmisli – spari – primijeni“ za tekstualne zadatke. Učenici su trebali raditi u parovima drugog i trećeg razreda, uz jasno definisane uloge i zadatke. Podaci su se planirali prikupljati putem posmatranja, bilješki nastavnika, dnevnika saradnje, mini-intervjua i učenikovih poruka na „Pohvalnom zidu“.

Očekivani rezultati bili su veće uključivanje mlađih učenika, razvoj mentorskih sposobnosti kod starijih, povećana motivacija i jasnija svijest o zahvalnosti i timskom radu.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Tokom realizacije aktivnosti uočena je pozitivna i podržavajuća atmosfera. Učenici su pažljivo slušali jedni druge i ispravljali greške uz međusobno poštovanje. Spontano su koristili rečenice ohrabrenja kao što su: „Bravo!“, „Super si to uradio!“ i „Razmisli, pa ću ti poslije pomoći.“ Ovakve poruke doprinijele su stvaranju prijatne radne klime i jačanju povjerenja među učenicima.

Na početku su rijetko nudili pomoć vršnjacima, a najčešće su se obraćali učiteljici. Tokom rada u paru postajalo je vidljivo da pojedini učenici preuzimaju vodeću ulogu i rado pomažu drugima, dok su neki pokazivali nesigurnost i čekali da im se pomoć ponudi. Pomoć se najčešće pružala verbalnim objašnjavanjem ili pokazivanjem postupka zadatka.

Učenici koji su ranije bili povučeni postepeno su se uključivali aktivnije, naročito u zadacima koji su zahtijevali saradnju. Tokom vremena zabilježen je porast situacija u kojima su učenici međusobno pomagali, pokazivali strpljenje i spremnost da objasne ono što razumiju. Kod pojedinih učenika spontano se razvila uloga „malih pomagača“.

Tokom aktivnosti „Mapiranje odgovora“ četiri učenika su se spontano javila da podijele svoj odgovor. Učenici drugog razreda najčešće su postavljali pitanja učenicima trećeg razreda, približno pet puta. Na „Pohvalnom zidu“ najviše mini-poruka sadržavalo je riječ „super“ i izraze zahvalnosti.

Mini-intervju na kraju časa pokazao je da je većini učenika najviše prijalo to što su radili zajedno i pomagali jedni drugima, dok je aktivnost „Lov na blago“ izdvojena kao najzanimljiviji dio časa. Nekim učenicima bilo je teško osmisлити zadatak za mini-kviz, ali su se na kraju osjećali ponosno kada su ga uspješno objasnili drugima.

Rezultati i refleksija

Istraživanje je započelo analizom kroz „Mapiranje odgovora“, što je omogućilo učenicima da razmišljaju o vlastitoj spremnosti na saradnju. Slijedile su aktivnosti usmjerene na zajedničko rješavanje zadataka i međusobno objašnjavanje postupaka.

„Slagalice prijateljstva“ bila je uvod u temu saradnje, dok je metoda „Razmisli – spari – primijeni“ predstavljala centralnu aktivnost časa. U fazi „Razmisli“ učenici su samostalno rješavali zadatke. U fazi „Spari“ radili su u parovima, provjeravali rješenja i postavljali pitanja. Mini-kviz je omogućio starijim učenicima da kreiraju zadatke za mlađe i objasne postupke rješavanja. U fazi „Primijeni“ učenici su kroz igru „Lov na blago“ timski rješavali smještene zadatke i dolazili do simbolične nagrade.

Završne aktivnosti – mini-poruke, Pohvalni zid i Dnevnik saradnje – doprinijele su refleksiji učenika o vlastitim postupcima i međusobnoj podršci. Mirna muzika tokom popunjavanja dnevnika stvorila je opuštenu atmosferu.

Tokom istraživanja primijećene su značajne promjene: učenici su češće nudili i tražili pomoć, razredna atmosfera postala je toplija, a međusobno poštovanje se povećalo. Ranije povučeni učenici uključili su se aktivnije, dok su neki stariji učenici razvili jasnu mentorsku ulogu. U cjelini, saradnja, empatija i komunikacija postale su izraženije i stabilnije.

U refleksiji istraživačica zaključuje da učenici razvijaju spremnost za saradnju kada im se pruži dovoljno prilika i prostora da jedni drugima budu podrška. Posebno naglašava važnost postepenog povlačenja nastavnika kako bi se inicijativa prenijela na učenike.

Za naredni ciklus istraživačica bi uvela više aktivnosti koje zahtijevaju zajedničko donošenje odluka i rješavanje problema, kako bi se saradnja dodatno produbila.

Preporuke za daljnji rad

- redovno planirati zadatke koji zahtijevaju timsko rješavanje problema, razmjenu ideja i međusobno ohrabrivanje;
- učiti učenike kako da pruže podršku vršnjacima kroz konkretne primjere i razgovore;
- razmjenjivati primjere dobre prakse među kolegama u okviru timskog planiranja;
- njegovati učioničku atmosferu u kojoj se razvija empatija, saradnja i inkluzivnost.

Slika 6: Slagalica prijateljstva

Slika 7: Nagrade za trud

*Šta ja očekujem od škole?
Kakvu školu želim?*

*Murisa Čehajić,
Osnovna škola "Čelić"*

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u prvom razredu u okviru predmeta „Moja okolina“, kroz temu „Škola kao organizirana zajednica“. Učenici su u razred dolazili s različitim predznanjima i iskustvima: neki su pohađali obdanište, dok većina nije imala prethodno institucionalno iskustvo. U razredu su prisutni i učenici sa teškoćama u razvoju, što dodatno utiče na dinamiku prilagođavanja i potrebu za stvaranjem inkluzivne učioničke zajednice.

Identificirana potreba odnosila se na ublažavanje neizvjesnosti i straha kod prvačića, razvoj osjećaja pripadnosti i međusobnog poštovanja, kao i rušenje stereotipa o ograničenim mogućnostima učenika prvog razreda. Istraživačica je željela promijeniti ustaljenu praksu poučavanja u kojoj se svi učenici uče iz udžbenika prema svojim mogućnostima, te umjesto toga stvoriti bogatije i raznovrsnije iskustvo učenja kroz posmatranje, igru, razgovor i aktivnosti koje uključuju pokret i istraživanje.

Istraživačko pitanje fokusira se na to šta učenici očekuju od škole i kakvu školu žele, kroz aktivnosti usmjerene na ostvarivanje uloga u školskoj zajednici, upoznavanje radnika škole i razumijevanje funkcija prostora u školi.

Planirane aktivnosti uključivale su: brainstorming o školi i očekivanjima učenika, razgovor o pravilima ponašanja, šetnju školom i upoznavanje zaposlenika, crtanje škole i predstavljanje radova, te aktivnosti s emotikonima. Podaci su se planirali prikupljati fotografijama, bilješkama o odgovorima učenika, analizom radova i povratnim informacijama učenika. Rezultati su se namjeravali obraditi kvalitativno, uz mogućnost kvantitativne analize osjećanja ako podaci to omoguće.

Očekivane promjene uključivale su lakše odvajanje od roditelja, razvoj osjećaja pripadnosti, razumijevanje uloga u školi, uvažavanje različitosti, motivisanost za dolazak u školu, te shvatanje škole kao zajedničkog prostora učenja i odgovornosti.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Akcijsko istraživanje započelo je aktivnostima usmjerenim na upoznavanje učenika sa školom i stvaranje osjećaja sigurnosti. Prvi dan škole realizovan je kroz prijem u školskoj sali, gdje su učenici bili sa roditeljima, što je doprinijelo njihovoj opuštenosti. Tokom jutarnjeg sastanka organizovana je igra „Moja očekivanja u školi su...“, pri čemu su učenici davali grupne odgovore poput: „Da mi bude lijepo“, „Da steknem nove drugove“, „Da nešto naučim“ ili „Da znam čitati i pisati“.

Sljedećeg dana uslijedila je podjela prigodnih poklona, nakon čega je realizovan prvi čas istraživanja metodom brainstorminga. Učenici su se javili horski, govoreći „Ja ću, ja ću reći“, a njihove izjave o školi zapisivane su na chart papir. Razgovor o pravilima ponašanja nastavljen je na istom času, dok je u okviru Likovne kulture realizovan crtež „Moja škola“.

Tokom sedmice učenici su obilazili prostorije škole, upoznavali radnike i prepoznavali njihove uloge u zajednici. Najduže su se zadržali u biblioteci, koja im se najviše svidjela.

U drugom času istraživanja ponovljeno je pitanje „Šta je škola?“; učenici su odgovarali dizanjem ruke i pažljivo slušali jedni druge. Predložili su da ponovo crtaju školu, ovaj put u okviru predmeta „Kreativni rad“.

Tokom analize crteža učenica je detaljno opisala svoj rad, objašnjavajući boje prozora kao oznake za različite osobe u školi

(majka koja radi u školi, sekretarica, direktor i učiteljica). Ovaj opis pokazao je dubinu dječije percepcije i njihovu sposobnost da povežu lično iskustvo sa školskim okruženjem.

Očekivani ishodi su postignuti redovnim ponavljanjem i radom u jutarnjim sastancima. Učenici su se vremenom osjećali sve prijatnije. Međutim, dva faktora su otežala proces: prisustvo stomačnog virusa tokom prve dvije sedmice nastave i različiti nivoi predznanja učenika.

Rezultati i refleksija

U istraživanju se razvila prijatna atmosfera u razredu. Učenici su učili kroz igru, posmatranje i šetnju školom, a aktivnosti su bile povezane s predmetima Moja okolina, likovna kultura i tjelesni i zdravstveni odgoj. Učenici su bili motivirani i aktivni, a različite metode rada doprinijele su boljem razumijevanju sadržaja. Posebno su uživali u posjetama školskim prostorijama i istraživačkim šetnjama. Učenici su razvijali međusobne odnose, sarađivali i pokazivali poštovanje prema radnicima škole. Prepoznali su školu kao važnu zajednicu i pokazali ponos na to što joj pripadaju. Prema zapažanjima istraživačice, djeca su tokom vremena počela lakše komunicirati, pokazivati više interesovanja za knjigu i razvijati želju za učenjem. Za razliku od ranijih generacija, učenici nisu pitali „Kada ćemo kući?“, već su ponekad predlagali da „još malo ostanu u školi“.

Refleksija pokazuje da je istraživačica kroz proces promijenila vlastitu ulogu u učionici. Umjesto prenosioca znanja, počela je sebe doživljavati kao istraživača vlastite prakse. Posmatranje učenika, analiza njihovih reakcija i prilagođavanje metoda učinili su nastavu fleksibilnijom i usmjerenijom na dijete. Učenici su bolje reagovali kada su imali priliku da aktivno učestvuju, isprobavaju i predlažu aktivnosti.

Roditeljska reakcija bila je pozitivna. Mnogi roditelji primijetili su da djeca više pričaju o onome što rade u školi i da pokazuju veći interes za učenje. Također su istaknuli da djeca djeluju sigurnije i opuštenije, te da uživaju u „nestandardnom“ pristupu bez učenja strogo po udžbeniku.

Istraživačica ističe da je proces doveo do razumijevanja koliko je važno stvarati nastavu koja je živa, fleksibilna i prilagođena djeci. Dodatno vrijeme za istraživanje bi poboljšalo kvalitet iskustva, pa bi u budućnosti planirala duže trajanje ovog tipa aktivnosti.

Preporuke za daljnji rad

Preporuke proistekle iz istraživanja uključuju:

- korištenje ovakvog pristupa i u drugim nastavnim predmetima;
- primjenu istraživačkih aktivnosti u radu s predškolicima;
- predstavljanje pristupa kolegama kako bi učenicima olakšali usvajanje gradiva;
- razvoj nastavne prakse u kojoj je učenik aktivan sudionik, a nastavnik istraživač vlastite prakse;
- njegovanje razredne atmosfere koja je fleksibilna, podržavajuća i usmjerena na dijete.

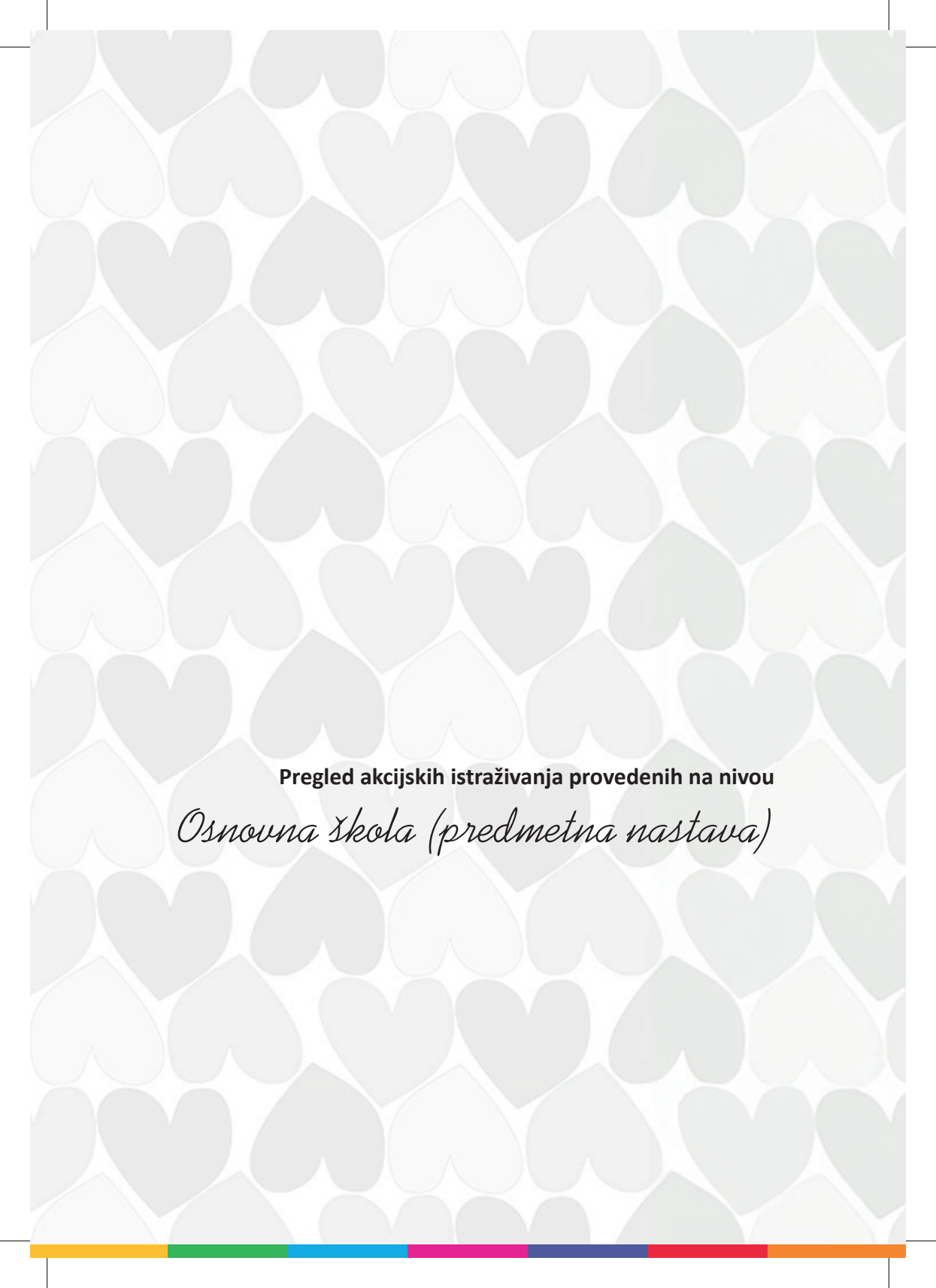
Slika 8: Prvi dan u školi

Slika 9: Posjeta biblioteci

Pregled akcijskih istraživanja provedenih na nivou

Osnovna škola (predmetna nastava)

*Čitajmo „zajedno sami“: stvaranje
prostora za čitanje po izboru*

*Jasmina Šehić,
Osnovna škola “Ahmet Hromadžić”
Bosanski Petrovac*

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u devetom razredu u okviru nastave bosanskog jezika i književnosti. Učenici u ovom razredu vrlo malo čitaju, a tokom časa obrade lektire uočava se jasna podjela na one koji su pročitali djelo, one koji su prepisali sadržaj s interneta i one koji nisu uradili ništa. Program školske lektire je zastario, tematski udaljen od interesovanja učenika i ne nudi dovoljan izbor djela koja bi odgovarala njihovoj generaciji. Učenicima se nikada nije omogućilo da za lektiru biraju knjige izvan propisanog spiska.

Identificirani problem odnosi se na nedostatak čitalačkih navika, slabu motivaciju i odbojnost prema čitanju, koju dodatno pojačavaju brze digitalne navike i sadržaji. Istraživačica želi razviti kulturu čitanja, izgraditi kontinuitet i osnažiti učenike koji nikada nisu čitali da steknu samopouzdanje i aktivno učestvuju u obradi lektire.

Istraživačko pitanje glasi:

Kako u školi mogu potaknuti učenike da čitaju?

Plan istraživanja podrazumijevao je da učenici donesu knjigu po vlastitom izboru i čitaju je prvih 15 minuta svakog časa bosanskog jezika, tokom četiri časa sedmično, sve dok većina učenika ne pročita svoje djelo. Dodatno su dva časa slobodnih aktivnosti planirana kao proširenje čitalačkog vremena. Nakon svakog čitanja učenici bi pravili kratke bilješke.

Aktivnosti završavaju zajedničkim razgovorom o pročitanoj, iskustvu čitanja i ličnim utiscima. Učenici ispunjavaju upitnik prije početka i nakon završetka ciklusa kako bi se pratile promjene u njihovom odnosu prema čitanju.

Očekivani rezultati uključuju razvoj navike redovnog čitanja, poboljšanje čitalačkih sposobnosti kod učenika koji slabije čitaju, aktivnije učešće na času obrade lektire i smanjenje podjela među učenicima prema kvalitetu njihovog čitalačkog angažmana.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je provedeno u dva odjeljenja devetog razreda, ukupno 36 učenika. Učenici su najprije upoznati s ciljem istraživanja i čitalačkom aktivnošću koja će se provoditi. Na početku su popunili upitnik o čitanju, koji je sadržavao pitanja o njihovim čitalačkim navikama, učestalosti čitanja, motivima i preferencijama. Istraživačica je kasnije sve odgovore izračunala u procentima kako bi dobila jasnu sliku o navikama učenika.

Umjesto planirane školske lektire, učenicima je ponuđeno da donesu djelo po vlastitom izboru, a istraživačica je ponijela dodatne knjige za učenike koji kod kuće nemaju odgovarajući izbor. Dogovoreno je da se prvih 15 minuta svakog časa posveti čitanju, bez obzira na ostale nastavne sadržaje.

Časovi čitanja odvijali su se u potpunoj tišini. Učionica je imala mirnu i fokusiranu atmosferu, a učenici su bili zadubljeni u svoje knjige. Posebno se isticalo to što su i učenici koji inače imaju problema s disciplinom dosljedno poštovali pravila i aktivno učestvovali u čitanju.

Tokom čitanja učenici su vodili bilješke o pročitanoj, a istraživačica je pratila dinamiku rada i promjene u njihovom pristupu. Nisu zabilježene situacije s otporom prema aktivnostima, što je ukazivalo na dobru motivaciju i otvorenost učenika prema drugačijem načinu rada.

Rezultati i refleksija

Nakon mjesec dana provođenja aktivnosti održan je dvočas posvećen razgovoru o iskustvu čitanja. Učenici su donijeli pisane tekstove u kojima su opisali šta su čitali, kako su se osjećali tokom čitanja i kakav im je bio cjelokupni doživljaj.

Najčešći utisak bio je da su učenici uživali u miru i tišini koji su pratili časove čitanja. Uobičajeni školski časovi često su užurbani, bučni i opterećeni zahtjevnim sadržajima, zbog čega je tišina u čitalačkim satima predstavljala značajan kontrast. Mnogi su isticali da su jedva čekali čas bosanskog jezika kako bi nastavili čitanje.

Dio učenika nije bio zadovoljan vlastitim odabirom knjige, ali je i njima odgovarala atmosfera koja je pratila ovu aktivnost. U refleksijama se pojavljivao i jasan stav da je tradicionalna nastava lektire „jednolična“ i „sterilna“, te da učenici sebe doživljavaju kao pasivne objekte kojima se upravlja.

Upitnici nakon istraživanja pokazali su da bi učenici voljeli da im se omogući slobodniji izbor knjiga, jer smatraju da je postojeći spisak lektire zastario i tematski neusklađen s njihovim interesima. Navodili su da bi radije čitali detektivske, naučnofantastične i historijske romane nego djela iz obavezne lektire.

Učenici su isticali kako je čitanje u ovakvoj formi bilo osvježanje i prilika da se osjećaju opušteno i prihvaćeno. Aktivnost su doživjeli kao način da dobiju „toplinu i bliskost“ koja im nedostaje u tradicionalnoj nastavi.

Refleksija pokazuje da bi istraživačica u sljedećoj iteraciji pripremila stikere ili grafikone za učenike koji bi tokom čitanja željeli voditi detaljnije bilješke.

Preporuke za daljnji rad

Istraživanje je dalo jasne smjernice za budući rad:

- potrebno je modernizirati i osavremeniti izbor lektirnih djela, jer učenici traže savremene, zanimljive i relevantne tekstove;
- slobodan izbor knjige povećava motivaciju učenika i treba ga češće omogućavati;
- nastavnici bi trebali razmotriti uvođenje časova mirnog čitanja kao redovne prakse;
- analiza upitnika može biti osnova za prilagođavanje nastave interesima učenika;
- ovakve aktivnosti doprinose razvijanju ljubavi prema čitanju i dugoročno utiču na formiranje čitalačkih navika;
- rezultati ukazuju da bi proširivanje i detaljnija razrada istraživanja mogla poslužiti kao argument za promjene u nastavnom planu i programu lektire.

BUDUĆNOST SVIJETA
JE U MOJOJ ŠKOLI

*Poticaј sviranja u paru: razvijanje
povjerenja i zajedničkog
muziciranja*

*Mahir Vehabović,
Osnovna muzička škola
"Avdo Smailović" Goražde*

1. Početak putovanja **(Šta smo željeli promijeniti i kako)**

Istraživanje je planirano na časovima klavira u drugom razredu osnovne muzičke škole. Učenici u nastavi klavira najčešće rade individualno, što može dovesti do nedostatka motivacije, osjećaja takmičenja i straha od greške. Sviranje u paru moglo bi doprinijeti većoj saradnji, međusobnom slušanju i razvoju povjerenja, ali se u redovnoj nastavi rijetko praktikuje.

Identificirane potrebe uključuju smanjenje straha, naročito straha od fizičkog kontakta koji se javlja pri sjedenju blizu partnera za klavirom, kao i straha od greške – kako vlastite, tako i partnerove. Istraživač želi ispitati može li se prije samog čina sviranja, kroz igre i opuštajuće aktivnosti, stvoriti dovoljno sigurnosti i povjerenja da učenici hrabrije pristupe zajedničkom sviranju.

Planirane aktivnosti uključuju rad sa dva para učenika: jedan par iz istog razreda, drugi par iz različitih razreda. Uvodne aktivnosti obuhvataju igre (nabralalice, igra „mačke i miša“) i aktivnosti sa zatvorenim očima uz muziku na klaviru, sa ciljem opuštanja i jačanja povjerenja. Nakon toga slijedi zajedničko sjedenje za klavir, izbor komada i pokušaj zajedničkog komponovanja kratke muzičke fraze.

Podaci se planiraju prikupljati putem anketnih upitnika prije i poslije sviranja u paru, bilješki nastavnika, razgovora s učenicima i eventualnih snimaka. Analiza će biti kombinovana – kvantitativno poređenje upitnika i kvalitativna analiza opažanja i komentara učenika.

Očekivani rezultati uključuju smanjenje straha, veću motivaciju za učenje, jače povjerenje među učenicima, poboljšan osjećaj ritma i muzikalnosti te opušteniju atmosferu tokom časova.

Prikupljanje podataka odvijalo se kvalitativno i kvantitativno — poređenjem početnih i završnih odgovora učenika, analizom njihovih pisanih radova u kojima su kreirali bajku, te bilješkama o reakcijama, napretku i raspoloženju tokom rada za klavirom.

Očekivani rezultati uključivali su smanjenje straha od dodira, bolje usklađivanje u zajedničkom sviranju, jaču motivaciju, razvijanje povjerenja među učenicima, veću opuštenost pri sjedanju za klavir i više radosti u muziciranju.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je započelo obavještavanjem učenika da će svirati u paru, što je izazvalo pozitivnu i iznenađujuće radosnu reakciju. Časovi su u velikoj mjeri pratili strukturu planiranih aktivnosti: igre za opuštanje, razvijanje povjerenja i pripremu za zajedničko sviranje.

Prva aktivnost — dječja nabraljica — imala je za cilj smanjenje nelagode od fizičkog dodira. Učenici su se brzo opustili, uz mnogo smijeha i igre. Aktivnost se pokazala uspješnom jer je učenicima omogućila da se priviknu na blizinu partnera, što je kasnije olakšalo sjedenje za klavirom.

Druga aktivnost — igra „mačke i miša“ — također je izvedena, ali se pokazala manje korisnom za razvoj povjerenja. Aktivnost je bila zabavna i poslužila je kao kratko razgibavanje, ali nije donijela nove uvide u odnosu na prvu. Istraživač smatra da bi ovu igru mogao izostaviti u budućnosti, osim u situacijama kada se primijeti izražena napetost ili strah.

Treća aktivnost — zajednička „bajka uz muziku“ — imala je značajan efekat. Učenici su se uhvatili za ruke, zatvorili oči i uz improvizaciju nastavnika na klaviru zamišljali priču o instrumentu. Svi su napisali

svoje verzije bajke. U tri rada učenici su upotrijebili riječ „mrziti“, što je poslužilo kao povod za razgovor o biranju riječi i nenasilnoj komunikaciji. Aktivnost je dodatno doprinijela međusobnom zbližavanju i razumijevanju kako učenici doživljavaju instrument.

Nakon uvodnih igara učenici su sjeli za klavir. Atmosfera je bila opuštena, bez vidljivog straha ili zadržke. Učenici su počeli svirati jednostavne kompozicije, pri čemu nastavnik po potrebi prilagođava dijeljenje rukâ između učenika. Primijećeno je da učenici ne razmišljaju o dodiru niti o strahu od greške, već se fokusiraju na ritam, slušanje partnera i zajedničko izvođenje.

Istraživač je nakon osnovnih aktivnosti isprobao dodatni eksperiment: zamjena parova i povezivanje učenica iz različitih parova. Učenice su odmah pristupile sviranju s visokim nivoom samopouzdanja, što ukazuje da se kroz uvodne igre uspjelo smanjiti strah i razviti povjerenje.

Isti pristup je isproban i sa učenicom prvog razreda – zajedničko izvođenje kompozicije za učenika i nastavnika pokazalo je da se principi istraživanja mogu primijeniti i na mlađe učenike.

Rezultati i refleksija

Istraživanje se pokazalo produktivnim i za učenike i za nastavnika. Svi uvodni ciljevi – smanjenje straha, povećanje motivacije i razvoj povjerenja – ostvareni su u velikoj mjeri. Učenici su bili opušteni, raspoloženi i otvoreni za suradnju.

Eksperiment sa zamjenom parova potvrdio je da uvodne igre imaju dugotrajan efekat: učenici su bez nelagode svirali s novim partnerima. Ovo sugerira da igre ne treba ponavljati svaki put, već da se njihov efekat prenosi na kasnije situacije.

Istraživač navodi da mu je priprema istraživanja otvorila nove

ideje koje želi koristiti u budućnosti. Posebno ističe mogućnost primjene ovakvog pristupa i u starijim razredima, gdje bi rezultati mogli biti drugačiji zbog veće zrelosti i drugačijeg odnosa prema instrumentu.

Istraživač je kroz proces naučio da igre koje djeluju jednostavno imaju vrlo značajan pedagoško-didaktički efekat kada se koriste sistematski i ciljano. Također, uvidio je da učenici brže prevazilaze strah kada se aktivnosti fokusiraju na opuštanje, povjerenje i zajedničku igru prije nego što sjednu za instrument.

Preporuke za daljnji rad

- pristup zasnovan na igrama i opuštajućim aktivnostima može se koristiti za razvoj povjerenja i samopouzdanja u nastavi klavira i drugih predmeta.
- uvodne igre nisu potrebne pri svakoj promjeni parova; njihov efekat je dugotrajan.
- metodu bi bilo dobro primijeniti i u višim razredima muzičke škole.
- kolege mogu koristiti ovaj pristup za jačanje socijalnih vještina učenika i motivaciju za zajedničko učenje.
- zajedničke aktivnosti mogu doprinijeti smanjenju takmičarske atmosfere i razvijanju međusobnog poštovanja.
- nastavnik kroz ovakav rad dobija bolji uvid u emocionalne reakcije učenika i njihov odnos prema instrumentu.

Slika 10: Sviranje u paru

*Od usamljenosti do pripadnosti u
učionici*

*Mirela Buljubašić,
Osnovna škola "1. mart" Jelah*

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u devetom razredu s ciljem da se ispita koliko se učenici osjećaju prihvaćeno, sigurno i uvaženo unutar vršnjačke grupe. Razlog za istraživanje bila je primjetna pojava usamljenosti kod pojedinih učenika, koja se manifestovala povlačenjem iz grupnih aktivnosti, tišinom, izbjegavanjem razgovora i minimalnom interakcijom s vršnjacima. Istraživačica je željela ispitati koliko se učenici osjećaju dijelom razreda i da li se način komunikacije, suradnje i emocionalne podrške među učenicima može unaprijediti planiranim aktivnostima.

Planirane aktivnosti uključivale su anketu o osjećaju prihvaćenosti u razredu, razgovor s učenicima o rezultatima, rad u manjim grupama kroz zadatke koji zahtijevaju saradnju, motivacijske poruke, kratke igre za upoznavanje i aktivnosti koje potiču empatiju i grupnu povezanost.

Podaci su se planirali prikupljati putem ankete, bilješki nastavnice, posmatranja tokom aktivnosti i kratkih pisanih osvrtu učenika. Analiza je trebala biti kvalitativna, uz kvantitativnu obradu anketnih rezultata.

Očekivani rezultati uključivali su bolje razumijevanje međusobnih odnosa u razredu, jače izražavanje empatije, aktivnije uključivanje učenika koji su ranije bili povučeni i razvoj osjećaja pripadnosti cijele grupe.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je počelo uvodnim anketama i formiranjem grupa, najprije nasumično, a zatim prema blizini stanovanja radi terenskog rada. Učenici su trebali provoditi određeno vrijeme zajedno tokom velike pauze i posjetiti osobu stariju od 60 godina radi prikupljanja leksičkog materijala.

Ubrzo je uočeno snažno protivljenje dijela razreda, naročito predsjednice odjeljenja, koja je istakla da veliki odmor žele provesti sa svojim uobičajenim društvom. To je otvorilo početne tenzije i pokazalo postojeće podjele u razredu. Nakon konsultacija i dogovora, zadatak je prilagođen tako da se aktivnosti provode svaki drugi dan i prema rasporedu koji učenici dogovore.

Tokom rada u grupama primijećeni su povremeni otpori, ali i nekoliko pozitivnih pomaka. Učenici koji se inače ne druže imali su priliku komunicirati, iako je dinamika u nekim grupama bila opterećena ranijim sukobima ili izbjegavanjem. Posebno su bile vidljive poteškoće učenika A., kojeg su vršnjaci percipirali kao ljutitog i povučenog, što je otežavalo njegovo uključivanje.

Tri grupe uspješno su provele terenski zadatak i prikupile materijal (arhaizme, dijalektizme, žargonizme). Dvije grupe nisu uspjele zbog porodičnih okolnosti i unutrašnjih razrednih odnosa.

Rezultati i refleksija

Refleksije učenika pokazale su veliku raznolikost iskustava. Dvije nove učenice istakle su da im je zadatak pomogao da se zbliže sa razredom i da bi rado ponovile ovakav rad. Većina ostalih učenika izjavila je da ne bi željela ponovo raditi u nasumično formiranim grupama i da bi bolje funkcionisali ako bi mogli birati članove.

Iako se očekivalo da će zajedničke aktivnosti povećati osjećaj pripadnosti, većina učenika navela je da se njihov subjektivni osjećaj nije promijenio. Glavni razlog je to što im je bilo teško pronaći teme razgovora i održati interakciju s vršnjacima s kojima se inače ne druže.

Ipak, primijećeni su i pozitivni momenti: pojedini učenici su po prvi put ostvarili kontakt, neki su naučili da se drugačije postave u komunikaciji, a jedan učenik koji je bio u fokusu istraživanja počeo se zbližavati s A., što je dovelo do vidljivog poboljšanja njihovog odnosa.

Analiza upitnika pokazala je da su učenici ostvarili novi nivo razumijevanja leksičkih razlika između generacija i da su uspješno razlikovali arhaizme od savremenog žargona.

Učestvovanje učenika u prezentacijama rezultata bilo je motivirano i pokazivalo je ponos na prikupljeni materijal, bez obzira na početne otpore.

Preporuke za daljnji rad

- u ovakvim zadacima učenicima treba dati više autonomije u izboru grupa;
- potrebno je uvoditi kratke aktivnosti koje razvijaju aktivno slušanje i empatiju prije zahtjevnijih grupnih zadataka;
- korisno je koristiti anonimne upitnike kao prostor iskrenih povratnih informacija;
- posjete starijim osobama mogu se zadržati kao oblik razvijanja poštovanja i jezičke svijesti, ali uz jasniju pripremu učenika;
- važno je kontinuirano pratiti odnose u razredu, jer se problemi usamljenosti ne vide u svakodnevnoj nastavi, ali postanu jasni u situacijama prisilne saradnje.

Slika 11: Terenski rad na prikupljanju podataka

*Junaci iz lektire kao influencersi:
kako povezati književnost i digitalni
svijet učenika*

Enes Avdičević,
Osnovna škola Teočak

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano na časovima bosanskog jezika i književnosti u VI, VII i VIII razredu, ukupno oko 100 učenika. Uočen je problem da učenici teško povezuju književne likove sa vlastitim iskustvom i savremenim svijetom, te da tradicionalni pristup obradi lektire ne motivira učenike da čitaju niti da promišljaju o porukama djela. Učenici književne likove često doživljavaju kao „udaljene“, zastarjele i nepovezane sa aktuelnim digitalnim okruženjem.

Plan istraživanja bio je da se književni likovi reinterpetiraju kroz format savremenih influensera — posebno kroz društvene mreže kao što su Instagram i TikTok. Time se željelo omogućiti učenicima da „premjeste“ likove iz djela (npr. Robinzona Krusoa, Anu Frank, likove iz Priča iz davnina) u sadašnji digitalni kontekst i zamišljaju kako bi oni komunicirali, koje bi vrijednosti prenosili i kako bi djelovali na savremenu publiku.

Ciljevi istraživanja bili su povećanje motivacije za čitanje, razvijanje sposobnosti analize likova, prepoznavanje univerzalnih vrijednosti u književnim djelima i razvoj kreativnosti i digitalnih vještina kroz kreiranje profila likova iz djela na društvenim mrežama, objava i kratkih video sadržaja. Planirane metode uključivale su grupni rad, anketu, kreativnu digitalnu produkciju, prezentacije i diskusiju o porukama djela.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

U istraživanju je učestvovalo 30 učenika VIII razreda. Od početka je bilo vidljivo da je tema veoma privlačna učenicima jer objedinjuje književnost, društvene mreže i kreativni rad. Učenici su aktivno učestvovali u anketi, diskusiji i kreiranju digitalnih sadržaja, a istraživač je bilježio visok nivo angažmana i spontanog uključivanja u rad.

Tokom procesa uočeni su ključni momenti koji su doprinijeli uspješnosti aktivnosti:

- učenici su se brzo uživali u zadatak;
- digitalni alati su ohrabрили saradnju i razmjenu ideja;
- većina učenika je bez oklijevanja učestvovala u kreiranju objava, mockup profila i video materijala;
- formirane grupe radile su stabilno i uz dogovor.

Učenici su naveli da ne čitaju uvijek cijela djela, ali da bi bili motiviraniji kada bi mogli birati naslove i pristupe obradi. Tokom diskusije više učenika izrazilo je želju za savremenijim pristupom, uključujući rad na digitalnim platformama, izazove, memove, kratke video forme i format sličan BookTok trendovima.

Učenici su predlagali i nove aktivnosti poput snimanja književnih podcasta, vođenja digitalnih čitalačkih dnevnika i organizovanja školskih „influencerskih nagrada“ za književne likove. Zabilježeno je da su učenici iz eksperimentalne grupe, koja je radila inovativnim pristupom, pokazali veću angažovanost, kreativnost i motivaciju u poređenju s kontrolnom grupom.

Kao prepreke zabilježeni su nejednak pristup tehnologiji, ograničeno vrijeme za realizaciju ideja i otpor pojedinih učenika koji nisu navikli raditi na društvenim mrežama ili ne koriste digitalne platforme.

Rezultati i refleksija

Tokom aktivnosti učenici su kreirali fiktivne profile književnih likova, osmišljavali objave i storije i snimali kratke video sadržaje. Na primjer, pojedine grupe osmislile su Instagram profil Robinzona s objavama o preživljavanju, gradnji skloništa i prijateljstvu s Petkom; druge su kreirale video format „Q&A s Robinsonom“, memove i kratke tutorijale u kojima učenici glume književne likove.

Učenici su naveli da im je ovaj pristup omogućio da bolje razumiju vrijednosti likova, kao što su upornost, snalažljivost, prijateljstvo i vjera, ali i da razmišljaju o tome kako bi se te vrijednosti prenosile u savremenom digitalnom svijetu. Primijetili su i da kritičko mišljenje ne znači samo naučiti osobine likova, nego preispitivati njihovo ponašanje i razumjeti motive u novom kontekstu.

Refleksija je pokazala da su učenici bolje zapamtili događaje iz djela, razvili empatiju prema likovima i pokazali sposobnost interpretacije odnosa Robinzona i Petka iz perspektive današnjice. Nastavnik je naveo da su učenici bili vidljivo motiviraniji nego u tradicionalnim časovima lektire i da su se veselili aktivnostima.

Nakon završetka kreativnog dijela, realizovana je i scenska aktivnost u kojoj su učenici podijeljeni u dvije grupe — tradicionalne i moderne vrijednosti — osmislili dijaloge i prikaze susreta Robinzona i Petka sa savremenim učenicima. Ova aktivnost pokazala je da učenici razumiju razliku između

vrijednosti prošlosti i sadašnjosti i da mogu argumentirati zašto su neke vrijednosti univerzalne.

Učenici su istakli da bi željeli više vremena za snimanje sadržaja i bolju tehničku opremu. Predložili su i da se uključe druga odjeljenja ili škole te da se organizuje „Dan književnih influensera“.

Preporuke za daljnji rad

- u nastavu književnosti uvrstiti digitalne metode koje učenike motiviraju i omogućavaju im da budu kreatori sadržaja;
- omogućiti učenicima izbor djela ili barem izbor načina interpretacije;
- povezati aktivnosti sa drugim predmetima radi interdisciplinarnog učenja;
- organizovati izložbe, prezentacije ili digitalne galerije radova;
- planirati više vremena za pripreme, snimanje i prezentaciju kreiranih sadržaja;
- koristiti inovativne metode kao dopunu klasičnom radu, posebno za razvoj kritičkog mišljenja;
- dijeliti primjere dobre prakse sa kolegama kako bi se jačala kultura kreativnog i savremenog pristupa književnosti.

Slika 12: Junaci iz lektire kao influenseri

Slika 13: Robinson i Petko kao savremeni influenseri

*Romeo i Julija – vječna podjela na
MJ i ONJ*

Anđela Galić,
Osnovna škola "Glamoč"

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Nastavnica je planirala da sa učenicima radi na temi različitosti i načina na koje razlike utiču na odnose među vršnjacima. U početnoj procjeni uočava da učenici često govore o razlikama, ali bez dubljeg razumijevanja kako se podjele stvaraju i šta ih održava. Zbog toga planira kratko akcijsko istraživanje kroz koje će učenici analizirati različite narative i porediti ih sa situacijama iz vlastitog okruženja.

Istraživanje je planirano za realizaciju kroz tri časa.

Na prvom času nastavnica je planirala učenicima predstaviti temu, ciljeve i aktivnost istraživanja. Kroz kratki razgovor učenici iznose početna razmišljanja o razlikama i podjelama, a nastavnica ih upoznaje s tekstovima koji će se analizirati u narednim aktivnostima. Obrađuju dramu *Romeo i Julija* na klasični način kao i prethodnih godina, a u narednim aktivnostima učenici se bave sličnim pričama i uspoređuju ih sa situacijama iz svakodnevnice. Ovim postupkom namjera je pokazati da su podjele na Mi i Oni prisutne oduvijek.

Na drugom času učenici ispunjavaju početni upitnik o stavovima prema različitostima. Nakon toga rade metodom slagalice u četiri grupe i analiziraju po jedan narativ: "Emina", "The Bridge that Broke", "Layla and Majnun" i tekst o navijačkim sukobima. Zadatak je uočiti vrste razlika, vrste podjela i načine njihovog razrješavanja. Po završetku rada učenici se vraćaju u matične grupe i zajedno izrađuju plakat koji sumira ključne nalaze.

Na trećem času učenici predstavljaju plakate i razgovaraju o sličnostima između obrađenih priča i situacija koje prepoznaju u razredu. Aktivnost se završava ponovnim ispunjavanjem upitnika kako bi se uočile moguće promjene u stavovima učenika.

Očekuje se da će učenici nakon provedenih aktivnosti bolje razumjeti vrste različitosti i mehanizme podjela te moći jasnije povezati ove pojave s odnosima u razredu.

2. Utisci sa putovanja

Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Tokom realizacije aktivnosti učenici su bili angažovani i učestvovali su u svim zadacima. U uvodnom dijelu obrađena je drama Rome i Julija na klasičan način, dok je dalja razrada ideje o podjelama na Mi i Oni, urađena koristeći alternativne tekstove. Najveće interesovanje pobudili su narativi “Emina” i tekst o navijačkim sukobima, jer su u njima prepoznali motive i situacije bliske svom iskustvu. U tim razgovorima učenici su spontano navodili primjere podjela iz svakodnevnog života i analizirali razloge zbog kojih se te podjele formiraju.

Priča “The Bridge that Broke” omogućila je razgovor o tome kako nesporazumi i nedostatak dogovora mogu dovesti do raskola, dok je radionica vezana uz legendu “Layla and Majnun” izazvala manji emocionalni angažman, vjerovatno zbog kulturološke distance i složenijeg narativnog okvira.

Metoda slagalice pokazala se posebno učinkovitom. Učenici su bili primorani da se oslanjaju jedni na druge, da jasno komuniciraju i sistematično prenose informacije iz stručnih u matične grupe. U završnom razgovoru u krugu učenici su otvoreno govorili o situacijama u kojima su se osjećali drugačije ili isključeno. Međutim, teže su uočavali kako se drugi osjećaju u sličnim okolnostima, što je ukazalo na potrebu daljeg rada na razvoju empatije.

Rezultati i refleksija

Radionice su pokazale da učenici veoma dobro reagiraju na metode u kojima se „priča priča“, analizira iskustvo drugih i prepoznaje vlastita uloga u stvaranju podjela. Tokom čitanja i grupnog rada svi učenici bili su aktivni — od prvog do posljednjeg — što je za ovu nastavnu jedinicu značajno drugačije u odnosu na ranije generacije koje su, prema riječima nastavnice, ovoj temi pristupale mnogo površnije. Interes i angažman su varirali po pričama, ali ni u jednoj grupi nije bilo pasivnih učenika; svi su uspijevali pronaći poveznicu između pročitaneog teksta i svog iskustva iz razreda, sporta, folklora ili prijateljstava.

Kvantitativni podaci pružili su jasnu sliku o pomacima. Prvi upitnik je pokazao da 7 od 19 učenika razlike među ljudima vidi prvenstveno kao problem. Nakon radionica, takav odgovor je dalo tek 2 od 16 učenika, dok je 16 učenika potvrdilo da razlike mogu biti prednost. U sličnom smjeru kreću se i odgovori o empatiji: na pitanje „*Koliko često pokušavaš razumjeti kako se drugi osjećaju?*“ čak 9 od 16 učenika označilo je odgovor „ponekad“, a ne „često“ ili „uvijek“. Podaci tako otkrivaju da su učenici promijenili način razmišljanja, ali da se promjena stavova ne pretvara automatski u promjenu ponašanja — ključni uvid za budući rad.

Zanimljiv je i porast broja učenika koji su priznali da su se nekad osjećali isključeno jer su drugačiji: u prvom upitniku samo 2 učenika, u drugom čak 7. Ovaj podatak, iako naizgled negativan, zapravo pokazuje veću spremnost na iskrenost i prepoznavanje vlastitih iskustava u svjetlu radionica — indikator dubinskog procesa osvještavanja, a ne pogoršanja stanja.

Kvalitativne bilješke istraživačice dodatno potvrđuju da su učenici počeli razlikovati vrste razlika (interesne, kulturne,

vjerske, socijalne), kao i posljedice koje te razlike mogu imati. Ipak, postalo je jasno da su spremni samo u ograničenoj mjeri preispitati svoje ponašanje: iako razumiju da razlike ne moraju biti prepreka, promjena vlastitog pristupa zahtijeva više vremena, ponavljanja i sigurnog prostora.

Ukupno, istraživanje je pokazalo da učenici bolje razumiju razlike, da ih manje percipiraju kao prijetnju, te da su kroz radionice razvili empatiju i otvorenost. No istovremeno otkriva da je za dublje promjene potrebno produženo vrijeme, sistematičan rad i dodatne prilike u kojima se učenje prenosi iz spoznaje u svakodnevno ponašanje. Upravo se u tom raskoraku — između razumijevanja i djelovanja — otvara prostor za daljnje akcijsko istraživanje.

Preporuke za daljnji rad

- Uključiti aktivnosti koje potiču preuzimanje perspektive drugog učenika.
- Raditi s narativima i primjerima koji učenicima omogućavaju emocionalnu identifikaciju.
- Uvoditi zadatke promatranja razredne dinamike radi jačanja empatijskog uvida.
- Periodično ponavljati upitnik kako bi se pratile promjene tokom školske godine.
- Zadržati metode koje potiču saradnju i međusobno oslanjanje, posebno rad u grupama i slagalicu.

BUDUĆNOST SVIJETA
JE U MOJOJ ŠKOLI

Pregled akcijskih istraživanja provedenih na nivou

Srednja škola (opći predmeti)

*Razvijanje saradnje i mirnog
rješavanja konflikata kroz odbojku*

*Eldin Šabanović,
Mješovita srednja škola Čelić*

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u okviru nastave Tjelesnog i zdravstvenog odgoja u trećem i četvrtom razredu srednje škole. Uočeno je da dio učenika ima poteškoće u saradnji, izbjegava timski rad ili ulazi u nesporazume tokom igre. Odbojka je izabrana kao okruženje u kojem je uspjeh direktno vezan za komunikaciju, uvažavanje i zajedničko donošenje odluka, pa je aktivnost pogodna za razvoj socijalnih vještina.

Treći razredi bili su kontrolna grupa, a četvrti eksperimentalna grupa koja je radila po prilagođenom modelu. Plan je obuhvatao dvije sedmice rada, sa ukupno dva časa fokusirana na saradnju i rješavanje konflikata. Učenici su radili timske vježbe, mini utakmice i aktivnosti nenasilne komunikacije. Na kraju svakog časa ispunjavali su upitnik refleksije, a nastavnik je vodio obrazac za posmatranje ponašanja.

Podaci su se prikupljali putem ulazne i izlazne ankete, samoprocjene učenika, bilješki nastavnika, zapisnika iz diskusija i reflektivnih pitanja. Očekivano je bilo povećanje saradnje za 10% i osnaživanje najmanje polovine učenika da jasnije prepoznaju svoju ulogu u konfliktima i načine nenasilnog rješavanja problema.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Učenici eksperimentalne grupe učestvovali su u strukturiranim aktivnostima koje su naglašavale poštovanje uloga, koordinaciju i zajedničko donošenje odluka tokom igre. Tokom oba časa učenici su bili motivirani, a atmosfera je bila vidljivo opuštenija nego u uobičajenim nastavnim situacijama.

Podaci iz ulazne i izlazne ankete pokazali su statistički značajan napredak u segmentu saradnje. Učenici su se osjećali uvaženo u timu, navodili su da su doprinosili zajedničkom cilju i da su dobijali i pružali podršku saigračima. Samoprocjena je potvrdila povećanje odgovornosti, poštovanje dogovorenih odluka i mirnije rješavanje nesuglasica.

U pogledu rješavanja konflikata, rezultati nisu pokazali veliki statistički pomak. Učenici su napredovali oko 16%, što nije dostiglo planirani cilj. Međutim, diskusija nakon časova otkrila je važne kvalitativne pomake: učenici su predložili da se pravila ponašanja dogovaraju prije početka utakmice kako bi se spriječili konflikti; istakli su da razgovor i komunikacija najviše doprinose smirivanju situacija; te su prepoznali da se sukobi lakše rješavaju kada je tim unaprijed usaglašen o načinu reagovanja.

Posmatranjem je zabilježeno poboljšanje grupne dinamike, više međusobnog ohrabririvanja, kao i spremnost učenika da preuzmu uloge zapisničara ili vođenja posmatračkih listi, što je doprinijelo osjećaju odgovornosti.

Rezultati i refleksija

Učenici su aktivnosti doživjeli kao zanimljive i drugačije od uobičajene nastave. Posebno su pozitivno reagovala učenice, što je doprinijelo pozitivnoj atmosferi. Isticali su da su naučili bolje razgovarati, slušati jedni druge, pružati podršku i razumjeti kako njihovo ponašanje utiče na tim.

U refleksijama su naveli da im je najkorisniji dio bila otvorena diskusija na kraju časa, u kojoj su mogli izraziti mišljenje bez osuđivanja. Nastavnik je uočio da učenici žele da se njihov glas čuje i cijeni te da im prija kada imaju vidljive i konkretne uloge unutar tima.

Istraživač je zaključio da bi sljedeći put napravio bolju pripremu učenika, npr. kroz kratku debatu ili aktivnost „slažem se – ne slažem se“, kako bi učenici imali jasniji uvid u svrhu zadatka. Također bi izmijenio upitnik samoprocjene jer učenici imaju tendenciju subjektivnog odgovaranja; razmatra mogućnost da se uvede međusobna procjena učenika radi objektivnijih rezultata.

Preporuke za daljnji rad

- nastaviti koristiti odbojku i druge timske sportove kao alat za razvoj saradnje i emocionalnih vještina;
- uključiti radionice o nenasilnoj komunikaciji i aktivnom slušanju;
- uvoditi redovne refleksije, bilješke i grupne razgovore kako bi se pratili dugoročniji efekti;
- omogućiti učenicima da samostalno kreiraju pravila ponašanja prije igre;
- istražiti utjecaje drugih sportova (fudbal, košarka, rukomet) na timsku dinamiku radi poređenja rezultata;
- njegovanje pozitivne atmosfere kroz ohrabrivanje, podjelu uloga i jasno prepoznavanje doprinosa svakog učenika.

*Nora i Hasanaginica na kahvi:
razgovor o položaju žene kroz
književnost*

Munir Kahrimanović,
JU Mješovita srednja škola Sapna

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u trećem razredu srednje tehničke škole u okviru nastave bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i književnosti. U razredu je uočeno da učenici imaju određenu svijest o položaju žene u savremenom društvu, ali nedovoljno razumiju historijski i kulturni kontekst u kojem su žene živjele u prošlosti. Cilj je bio produbiti znanje o položaju žene kroz književna djela *Nora* i *Hasanaginica* te razviti razumijevanje jednakopravnosti, poštovanja i tolerancije.

Plan je uključivao sprovođenje početne ankete o stavovima učenika prema pravima žena, čitanje drame *Nora* i prisjećanje sadržaja balade *Hasanaginica*, komparaciju likova i njihovih sudbina, izradu zamišljenih dijaloga između dva lika i njihovu poruku savremenoj ženi, te primjenu forum-teatra kako bi se razmotrili mogući ishodi konflikata u djelima. Na kraju se planirala ponovna anketa radi praćenja promjena u stavovima učenika.

Očekivani rezultati bili su: razvijanje svijesti o historijskom procesu borbe za prava žena, bolje razumijevanje kulturnih okolnosti prošlosti, jačanje empatije, uvažavanja i tolerancije, te pozitivna promjena stavova učenika prema rodnoj ravnopravnosti.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je započelo anketom kojoj je cilj bio da podstakne učenike na razmišljanje o položaju žene i da utvrdi njihova početna vjerovanja. Planirana završna anketa u početku nije sprovedena jer su učenici samoinicijativno istraživali „tačne odgovore“, što bi narušilo pouzdanost rezultata. Kasnije je anketa ipak ponovljena uz skraćeni set pitanja.

Učenici su čitali dramu *Nora*, a zatim analizirali likove i društvene okolnosti 19. stoljeća. Napravili su poređenje s baladom *Hasanaginica*, fokusirajući se na sličnosti i razlike u položaju žena i društvenim očekivanjima u različitim epohama. Učenicima je potom dat zadatak da osmisle dijaloge između Nore i Hasanaginice i da prikažu njihovu poruku savremenoj ženi. Ukupno 11 učenika je završilo zadatak.

Zabilježeno je da je pojedinim učenicima bilo smiješno ili neprijatno igrati ženske uloge, što je poslužilo kao povod za razgovor o empatiji i preuzimanju perspektive drugih. Kroz forum-teatar učenici su pokušali mijenjati završni razgovor Nore i Helmera, ali su rješenja često bila pojednostavljena, što ukazuje na potrebu za dodatnim radom na razumijevanju konflikata i procesa njihovog razrješavanja.

Na kraju aktivnosti učenici su pisali poruke koje bi Nora i Hasanaginica uputile savremenoj ženi. Poruke su varirale od kratkih ohrabrenja do kreativnijih i refleksivnih osvrtā.

Ponovljena anketa pokazala je da su se stavovi učenika u određenoj mjeri promijenili. U pojedinim pitanjima zabilježene su značajne promjene, dok su u drugima stavovi ostali stabilni. Primjetno je da su učenici pokazali veću sklonost ka liberalnijem shvatanju položaja žene, posebno kada je riječ o učešću žena u javnom životu i politici.

Rezultati i refleksija

Učenici su aktivnosti doživjeli kao zanimljive i motivirajuće, posebno zbog kreativnosti i mogućnosti izražavanja kroz dijalog i uloge. U refleksijama je navedeno da su učenici bolje razumjeli položaj žena u prošlosti i da su postali svjesniji neravnopravnosti koja i danas postoji u nekim sredinama.

Nastavnik je uočio da kreativni pristupi olakšavaju učenicima da povežu književnost sa realnim životom i da je forum-teatar posebno koristan za razvoj empatije. Ipak, zaključio je da su učenici ponekad prebrzo nudili pojednostavljena rješenja konflikata i da bi u budućnosti trebalo uvesti dodatne pripremne aktivnosti kako bi se dublje razumjeli motivi i kontekst likova.

Učenici su naveli da bi rado učestvovali u sličnim aktivnostima, ali su naglasili potrebu za jasnijim pripremama, više vremena i uključivanjem većeg broja učesnika. Nastavnik je primijetio da je proces doprinio promjenama u stavovima kod dijela učenika, ali da bi za dugoročni efekat bilo potrebno više vremena i više sličnih zadataka.

Preporuke za daljnji rad

- koristiti povezivanje književnih djela kao redovnu metodu u nastavi, barem jednom u polugodištu;
- razvijati kreativne pristupe poput forum-teatra kako bi učenici bolje razumjeli međuljudske odnose i društvene probleme;
- koristiti skraćene, preciznije ankete kako bi se pouzdanije mjerile promjene u stavovima učenika;
- podsticati učenike da preuzimaju različite perspektive kroz uloge i dijaloge;
- planirati više vremena za pripremu i izvođenje ovakvih aktivnosti;
- uključiti što veći broj učenika kako bi se povećala efektnost i širina rezultata;
- razmjenjivati primjere dobre prakse među kolegama kako bi se razvijale kreativne i savremene metode poučavanja.

Slika 14: Hasanaginica i Nora na kahvi

*Energija iznutra, ne iz limenke:
razumijevanje navika mladih i
mijenjanje percepcije o energetskim
napicima*

Ivana Marić,
Mješovita srednja škola Teočak

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u prvom razredu srednje škole tokom časa odjeljene zajednice, uz ukupno 30 učenika. U školi je primijećeno da učenici često konzumiraju energetske napitke, a ovaj trend je posebno izražen među adolescentima. Učenici energetske napitke doživljavaju kao brzo rješenje za umor i nedostatak energije, dok su istovremeno slabo informisani o njihovim štetnim sastojcima i dugoročnim zdravstvenim rizicima.

Identificirana potreba bila je povećati nivo znanja, smanjiti učestalost konzumiranja i podstaći učenike da biraju zdravije alternative. Istraživačko pitanje usmjereno je na to koliko edukativne aktivnosti mogu utjecati na svijest i ponašanje učenika u vezi s energetske napicima.

Plan istraživanja obuhvatao je: početno anketiranje učenika, realizaciju radionica o zdravim načinima povećanja energije, stručno predavanje doktorice iz Doma zdravlja, izradu edukativnih plakata i letaka, te završnu anketu kojom se planirala procijeniti promjena u navikama. Podaci su se trebali prikupljati kombinacijom kvantitativnih i kvalitativnih metoda, uključujući anketne listiće, bilješke istraživačice i povratne informacije učenika.

Očekivani rezultati uključivali su povećanu svjesnost o štetnosti energetske napitaka, smanjenu učestalost konzumiranja, razvoj zdravijih navika i osnaživanje učenika da prepoznaju bolju alternativu za energiju i koncentraciju.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je provedeno u nekoliko faza. Početna anketa pokazala je da 16,1% učenika redovno konzumira energetske napitke, dok ih 41,9% ponekad konzumira. Glavni motivi su bili potreba za budnošću i “brzom energijom”, ukus i uticaj reklama. Samo mali dio učenika poznao je zdravstvene rizike.

Praktične aktivnosti započele su radionicama pod nazivom “Zdrav izbor: Energija iznutra, ne iz limenke”. Učenici su aktivno učestvovali, diskutovali o navikama, navodili lična iskustva i predlagali zdrave načine povećanja energije. Uslijedilo je stručno predavanje o zdravstvenim rizicima konzumiranja energetskih napitaka. Učenici su posebno reagovali na informacije o kofeinu, aditivima i uticaju na rad srca.

Nakon predavanja učenici su izradili letke i plakate koji su postavljeni u školi i podijeljeni vršnjacima. Zabilježene su i pozitivne izjave učenika, poput želje da smanje konzumiranje ili da informacije prenesu učenicima iz osnovne škole.

Završna anketa pokazala je smanjenje redovnih konzumenata energetskih napitaka (sa 16,1% na 10,2%), kao i povećanje broja učenika koji ih uopće ne konzumiraju (sa 9,6% na 28%). Učenici su naveli da su nakon aktivnosti bolje informisani, da razumiju opasnosti i da pokušavaju usvojiti zdravije navike.

Rezultati i refleksija

Istraživanje je pokazalo da su učenici visoko motivirani kada aktivno učestvuju u radionici ili diskusiji. Najveći efekat imalo je predavanje stručnog lica, gdje su učenici jasno uočili rizike o kojima ranije nisu razmišljali. Kroz kreativne aktivnosti učenici su razvijali osjećaj odgovornosti i učeničke inicijative.

Refleksija je pokazala da učenici nisu bili dovoljno informisani o sastojcima i negativnim efektima energetske napitake, ali su se kroz istraživanje njihovi stavovi promijenili. Kombinacija teorijskog i praktičnog učenja pokazala se najefikasnijom. Učenici su ocijenili da bi slične radionice trebale biti redovne i da bi trebalo uključiti i starije razrede.

Istraživačica smatra da je potrebno dugoročno praćenje kako bi se vidjele trajne promjene navika. Također, budući ciklusi bi trebali uključivati i roditelje, jer mnoge navike nastaju van škole. Preporučuje se i korištenje multimedijalnih sadržaja radi veće angažovanosti učenika.

Preporuke za daljnji rad

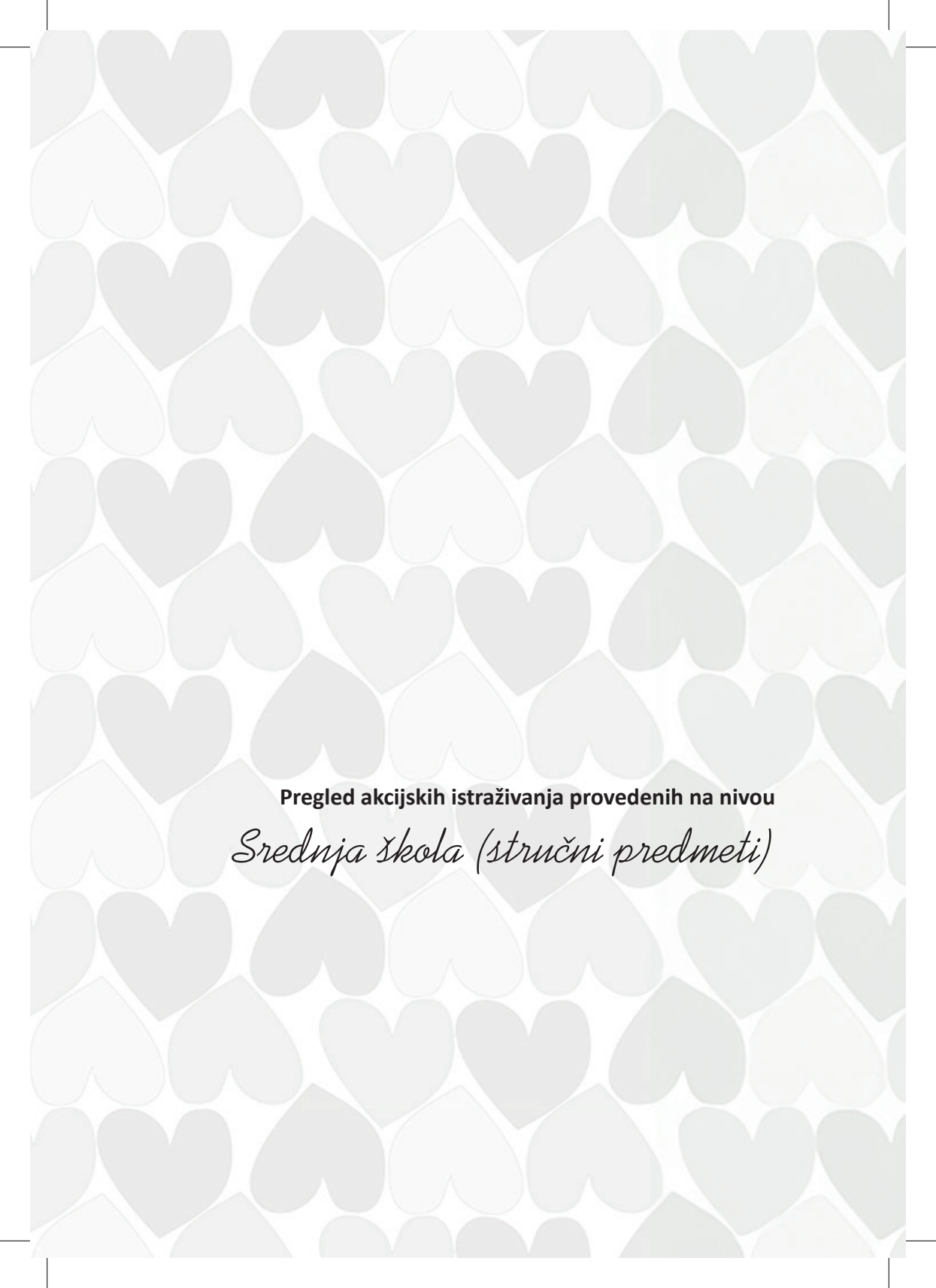
- provoditi slična istraživanja na teme povezane sa zdravljem i životnim stilom adolescenata;
- uključiti roditelje i lokalnu zajednicu u edukativne aktivnosti;
- koristiti različite multimedijalne alate radi povećanja motivacije;
- redovno provoditi ankete kako bi se pratile promjene navika;
- planirati cikluse edukacija koji uključuju predavanje stručnjaka i praktične radionice;
- razvijati školske kampanje usmjerene na promociju zdravih izbora;
- ohrabrivati učenike da samostalno učestvuju u izradi promotivnih materijala.

Slika 15: Radionica Zdrav izbor: Energija iznutra, ne iz limenke

Pregled akcijskih istraživanja provedenih na nivou

Srednja škola (stručni predmeti)

*Berza kao ogledalo društva:
razumijevanje kriza kroz ekonomske
pokazatelje i ljudske posljedice*

*Besida Muminović,
Mješovita srednja škola Teočak*

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u IV razredu ekonomske škole u okviru praktične nastave „Bankarske procedure“. Tema se nadovezuje na teorijski dio nastave, ali s naglaskom na praktičnu primjenu ekonomskih znanja i dublje razumijevanje utjecaja kriza na finansijska tržišta. Uočen je problem da učenici analiziraju berzanske indekse bez razmatranja šireg ekonomskog, društvenog i političkog konteksta, kao i bez razumijevanja ljudskih posljedica ekonomskih poremećaja.

Identificirana potreba bila je prebaciti fokus s tehničkog posmatranja promjena indeksa na kritičku analizu uzroka, posljedica i veza između ekonomskih kriza i društvenih procesa. Istraživanje je nastojalo razviti kod učenika ekonomsku pismenost, empatiju i šire razumijevanje ekonomske nejednakosti i strukturalnog nasilja.

Istraživačko pitanje usmjereno je na to kako primjena mirovno-pedagoškog pristupa u nastavi finansijskih tema utiče na razvoj kritičkog mišljenja i građanske odgovornosti kod učenika.

Planirane aktivnosti uključivale su: istraživački grupni rad o historijskim i savremenim krizama (Velika depresija, kriza 2008., COVID-19, rat u Ukrajini), analizu podataka s finansijskih portala, čitanje stručnih članaka, diskusiju o pojmu strukturalnog nasilja, izradu prezentacija i pisanje refleksivnih eseja. Nastava je bila organizovana u dvije faze: ekonomska analiza i povezivanje s mirovnom pedagogijom, uz finalnu prezentaciju rezultata.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Učenici su se aktivno uključili u istraživački rad. Radili su u grupama analizirajući primarne i sekundarne izvore — finansijske portale, grafikone berzanskih indeksa, članke i vijesti. U prezentacijama su uspješno objašnjavali ekonomske pokazatelje koji prethode padovima na tržištu i povezivali ih sa širim društvenim okolnostima.

Tokom nastavnički vođene diskusije učenici su postepeno prelazili s tehničkog razumijevanja berze na promišljanje o ljudskim posljedicama ekonomskih kriza. U refleksivnim esejima većina učenika je jasno prepoznala i objasnila koncept strukturalnog nasilja, posebno u primjerima nezaposlenosti, siromaštva i socijalnih tenzija.

Učenici su pokazali visok nivo motivacije u povezivanju ekonomskih grafikona sa stvarnim problemima ljudi pogođenih krizama. Iz diskusija i pisanih radova vidljivo je da su razvijali empatiju i socijalnu osjetljivost.

Završna anketa je pokazala promjenu u razumijevanju uloge pojedinca u društvenim procesima: 75% učenika smatra da pojedinac ima važnu ulogu u izgradnji mira, dok 25% smatra da globalna dešavanja prevazilaze pojedinačni utjecaj. Istraživačica je zabilježila da zbog malog broja učenika u odjeljenju ovi rezultati imaju ograničenu statističku vrijednost.

Rezultati i refleksija

Tokom istraživanja učenici su prošli kroz sve faze procesa: čitanje stručne literature, prikupljanje i obradu podataka, prezentacije i pisanje refleksivnih eseja. Kroz rad su razvijali ekonomsku pismenost, sposobnost analize podataka, timski rad i

komunikacijske vještine. Učenici su naučili da krize nisu apstraktne pojave nego događaji sa stvarnim posljedicama na živote ljudi.

U refleksijama su učenici navodili da su bolje razumjeli povezanost ekonomije i društva, posebno kroz primjere utjecaja kriza na različite društvene grupe. Zabilježen je i visok nivo angažmana — učenici su isticali da im je najzanimljiviji dio bio upravo povezivanje finansijskih indikatora sa stvarnim društvenim procesima.

Nastava je tokom projekta postala manje usmjerena na predavanje, a više na istraživanje i diskusiju. Primijećeno je da učenici bolje uče kada sami analiziraju podatke i izvode zaključke. Istraživačica smatra da bi, uz više vremena, analiza kriza mogla biti još dublja i da bi prošireni vremenski okvir doprinio sveobuhvatnijoj obradi teme.

Preporuke za daljnji rad

- produbiti saradnju s nastavnicima društvene grupe predmeta radi kvalitetnijeg povezivanja ekonomije i mirovne pedagogije;
- proširiti vremenski okvir projekta na četiri do pet časova kako bi se omogućila detaljnija analiza i diskusija;
- standardizirati instrumente za procjenu empatije i socijalne osjetljivosti (pre-test/post-test);
- koristiti fotografije i radove učenika za izradu digitalnog portfolija kao primjera dobre prakse;
- razvijati interdisciplinarne projekte u kojima se ekonomske teme povezuju s društvenim, političkim i mirovnim perspektivama;
- nastaviti koristiti istraživački pristup jer podstiče kritičko mišljenje i realno razumijevanje društvenih procesa.

*Procenti u službi pravednosti:
kako savremena matematika gradi
saradnju i kritičko mišljenje*

Besim Muminović,
Mješovita srednja škola Teočak

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u prvom razredu srednje škole, na nastavnoj jedinici procentnog računa. Uočen je problem da tradicionalna nastava matematike naglašava mehaničko rješavanje zadataka, frontalni rad i memorisanje formula, dok su učenici pasivni i teško povezuju gradivo s realnim životom. Time se propušta mogućnost da matematika postane alat za razumijevanje društva i razvoj kritičkog mišljenja.

Identificirana potreba bila je transformisati nastavu u iskustvo koje povezuje matematičke sadržaje sa stvarnim društvenim problemima, uključujući mirovnu pedagogiju, podjelu resursa, nejednakost i odgovorno korištenje podataka. Cilj je bio uporediti klasičnu i savremenu nastavu i utvrditi utiče li moderan pristup na bolje razumijevanje gradiva i razvoj socijalnih vještina.

Planirane aktivnosti obuhvatile su izradu dvije verzije časa — tradicionalni i savremeni pristup — te formiranje kontrolne i eksperimentalne grupe. Savremeni pristup uključivao je rad u parovima, razgovor, problemske zadatke, analizu podataka i povezivanje procentnog računa s društvenim pojavama. Podaci su se planirali prikupljati putem testova znanja, anketnih upitnika i dnevnika opservacije.

Očekivani rezultati uključivali su veće razumijevanje gradiva, veći angažman učenika, pozitivniju sliku o matematici i vidljive pomake u saradnji, empatiji i kritičkom razmišljanju.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je uključilo dvije grupe: kontrolnu (tradicionalna nastava) i eksperimentalnu (savremena nastava s elementima mirovne pedagogije). Tokom opservacije jasno je uočena razlika u angažmanu učenika: tradicionalna nastava dovodila je do niže motivacije i fokusiranja na tačnost postupka, dok je savremena metoda stvorila aktivno, dinamično i suradničko okruženje.

Učenici su u eksperimentalnoj grupi navodili da im je rad u paru, razgovor i zajedničko rješavanje problema mnogo prihvatljivije od frontalne nastave. Problemski zadaci koji su se odnosili na društvene teme podstaknuli su diskusiju i refleksiju o upotrebi matematike u svakodnevnom životu.

Primijećene su razlike u rezultatima između prvog i drugog razreda. U prvom razredu zabilježena je manja zainteresovanost za mirovne teme i određeno nerazumijevanje složenijih koncepata, dok je eksperimentalno proširenje istraživanja u drugi razred dalo značajno bolje rezultate. Učenici drugog razreda pokazali su veću kognitivnu i socijalnu zrelost, što je omogućilo dublje razumijevanje mirovnih vrijednosti.

Opservacija je također pokazala razlike u senzibilitetu između djevojčica i dječaka — djevojčice su bile osjetljivije na socijalne teme, što je važno za planiranje aktivnosti koje uravnotežuju angažman oba spola.

Ukupan zaključak opservacije bio je da su ciljevi bili ostvareni ponajviše zahvaljujući pedagoškoj inovaciji i metodama suradničkog i problemskog učenja, te da je uspjeh u velikoj mjeri zavisio od uzrasta i zrelosti učenika.

Rezultati i refleksija

Rezultati istraživanja potvrdili su da je savremeni pristup nastavi procentnog računa doveo do kvalitetnijeg i trajnijeg razumijevanja gradiva. Učenici su pokazali veću motivaciju, bolju saradnju i sposobnost da povežu matematiku s realnim društvenim problemima.

Početna mjerenja pokazala su da je 50% učenika željelo da se matematika više povezuje sa svakodnevnim životom. Nakon primjene savremene metode, došlo je do značajnih pomaka:

- 78% učenika navelo je da je učenje kroz saradnju i dijalog efikasnije;
- 78% smatra da mirovna pedagogija pomaže u kritičkom razmišljanju o društvenim problemima;
- 67% učenika izjavilo je veću motivaciju za učenje matematike kada se sadržaji povezuju s etičkim i socijalnim temama;
- 56% učenika naučilo je primijeniti procentni račun na analizu nejednakosti i društvene pravde;
- 50% učenika bolje razumije primjenjivost procentnog računa u savremenom pristupu.

Istraživač je zaključio da je dobna zrelost ključni faktor uspjehnosti. Složene društvene teme nisu jednako razumljive svim uzrastima, pa je potrebno drugačije planirati sadržaje za prvi razred nego za drugi ili treći.

Refleksija je pokazala da savremena nastava matematike može biti snažan alat za razvoj kritičkog mišljenja, empatičnog razumijevanja i građanske odgovornosti, ali samo ako je pažljivo usklađena s razvojnim mogućnostima učenika.

Preporuke za daljnji rad

- diferencirati sadržaje prema uzrastu: jednostavnije socijalne teme u nižim razredima, složenije u višim;
- koristiti problemsko učenje i rad u grupama u drugim matematičkim oblastima (funkcije, statistika, trendovi društvenih pokazatelja);
- uvoditi instrumente za objektivnije mjerenje promjena stavova (pre-test/post-test, skale procjene);
- razvijati interdisciplinarne projekte koji povezuju matematiku s društvenim naukama;
- nastaviti koristiti inovativne pristupe koji pokazuju učenicima da matematika nije apstraktna, već alat za razumijevanje svijeta;
- jačati pristupe koji smanjuju razlike u angažmanu djevojčica i dječaka, posebno u socijalnim temama.

BUDUĆNOST SVIJETA
JE U MOJOJ ŠKOLI

*Konto Kontić i knjigovodstvo
povjerenja: kako bajka otvara vrata
razumijevanju brojeva*

Nasiha Mulahalilović,
Mješovita srednja škola Čelić

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je planirano u I razredu Ekonomske škole i II razredu Trgovačke škole, na nastavnoj jedinici „Uvod u knjigovodstvo“. Učenici oba razreda prvi put se susreću sa knjigovodstvom, što stvara poteškoće u razumijevanju apstraktnih koncepata i povezivanju pojmova sa stvarnim životom. Prepoznata je potreba da se gradivo predstavi na način koji povećava motivaciju i razumijevanje, te da se kroz sadržaj istaknu vrijednosti povjerenja, saradnje i odgovornosti.

Plan je bio uporediti dva pristupa nastavi: kreativni pristup u kojem se knjigovodstvo predstavlja kroz bajku i klasični pristup kroz predavanje. Istraživačko pitanje fokusiralo se na to kako učenicima približiti knjigovodstvo tako da ga dožive kao razumljiv, zanimljiv i životno primjenjiv predmet, te kako se kroz njega mogu graditi vrijednosti nenasilne komunikacije i zajedničkog rada.

Planirane aktivnosti u eksperimentalnoj grupi uključivale su čitanje i analizu bajke, grupni rad, kreativne zadatke i razgovor o vrijednostima. U kontrolnoj grupi primijenjen je klasični model predavanja, bilježenje definicija i rješavanje zadataka. Podaci su se planirali prikupljati radnim listovima, analizom učeničkih radova, kratkim upitnicima i poređenjem rezultata testova znanja.

Očekivani rezultati bili su povećana motivacija, bolje razumijevanje osnovnih knjigovodstvenih pojmova, bolja povezanost gradiva sa svakodnevnim životom i jačanje osjećaja povjerenja i saradnje među učenicima.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Istraživanje je realizirano u dvije grupe: eksperimentalnoj (I razred Ekonomske škole) i kontrolnoj (II razred Trgovačke škole). U obje grupe čas je započeo pitanjem „Šta bi se desilo da ljudi zaborave ko je kome šta dao?“ Učenici su identično zaključili da bi došlo do gubitka povjerenja, haosa i nesnalaženja u svakodnevnim odnosima, što je doprinijelo jasnom uvodu u nastavu o evidenciji i poslovnim promjenama.

U eksperimentalnoj grupi bajka o knjigovodstvu poslužila je kao osnovni metod rada. Nakon čitanja bajke, učenici su popunjavali radni list koji je obuhvatao zadatke razumijevanja, dopunjavanja i kratki kreativni rad. Uočena je visoka angažovanost, radoznalost i sposobnost povezivanja likova s knjigovodstvenim pojmovima. Na narednom času učenici su prikazivali izmišljena preduzeća kroz crteže i kratke priče. Njihovi radovi pokazali su jasno razumijevanje koncepata poput povjerenja, urednog vođenja evidencije i saradnje.

U kontrolnoj grupi primijenjen je klasični pristup: predavanje, zapisivanje definicija i rješavanje radnog lista. Uočeno je da su učenici mogli reprodukovati definicije, ali su imali poteškoća kod pitanja koja zahtijevaju vlastito objašnjenje. Motivacija i kreativnost bili su niži u poređenju s eksperimentalnom grupom. Analiza radnih listova pokazala je da su zadaci dopunjavanja i kratkih objašnjenja predstavljali problem većem broju učenika.

Komparativna analiza rezultata pokazala je da eksperimentalna grupa bolje razumije pojmove, pokazuje viši nivo motivacije i sposobnost primjene znanja u praktičnim situacijama. Kontrolna grupa je uspješnija u reprodukciji definicija, ali slabija u objašnjavanju značenja pojmova i njihovih odnosa.

Rezultati i refleksija

Istraživanje je potvrdilo da način poučavanja ima značajan utjecaj na razumijevanje knjigovodstvenih pojmova. U eksperimentalnoj grupi učenici su aktivno učestvovali, emocionalno se povezali sa sadržajem i zapamtili ključne pojmove kroz priču. Bajka je omogućila da apstraktni koncepti postanu konkretni i životni, što se odrazilo na kvalitet njihovih radnih listova i kreativnih radova.

Kontrolna grupa je ostvarila očekivane rezultate u pogledu reprodukcije definicija, ali je imala poteškoća u zadacima primjene. Osjetno niži nivo angažmana ukazao je da tradicionalni pristup manje podstiče interes i samostalno promišljanje.

Refleksija je pokazala da emocionalna komponenta u učenju ima snažan utjecaj na usvajanje novih pojmova te da narativni pristup može biti koristan i u srednjoj školi. Kombinovanje kreativnih elemenata i klasičnih metoda daje najbolje rezultate — priča motivira, dok klasično predavanje pomaže strukturiranju gradiva.

Istraživačica je zaključila da bi u budućem radu uvela više vremena za refleksiju, uključivanje učenika u osmišljavanje bajke i vizualizaciju likova, te više vizualnih pomagala kako bi se dodatno unaprijedilo razumijevanje.

Preporuke za daljnji rad

- uključivati narativne i kreativne metode u uvodnim lekcijama stručnih predmeta;
- kombinovati kreativne pristupe sa klasičnim predavanjem radi boljeg balansa razumijevanja i pamćenja;
- koristiti radne listove koji podstiču objašnjavanje, a ne samo reprodukciju pojmova;

- organizovati interne razmjene primjera dobre prakse među nastavnicima;
- poticati učenike na samostalno osmišljavanje priča, likova i primjera iz knjigovodstva;
- razvijati aktivnosti koje jačaju vrijednosti povjerenja, saradnje i odgovornosti u razredu.

Uvod u knjigovodstvo

U želji da vam što jednostavnije približimo Knjigovodstvo kao predmet, poslužićemo se jednim interesantnim primjerom – bajkom koju smo preuzele i prilagodile potrebi. Glavni junak izabrane priče je Konto Kontić (ime dobio po kontu/računu).

BAJKA O KNJIGOVODSTVU **- Kako je nastajalo i razvijalo se knjigovodstvo –**

Nekada davno u poznatom trgovačkom centru, živio je mladić koji se zvao Konto Kontić. Njegov otac je imao trgovinsku radnju i brinuo se o poslovanju, tako da se Konto Kontić nije puno unosio u posao.

Ubrzo, otac iznenada umre i testamentom obaveza Konta Kontića da ubuduće vodi radnju. On je ozbiljno shvatio očevu želju i predano se posvetio poslu. Imao je veliki broj kupaca koji su plaćali odmah po uzimanju robe.

Jednog dana došao je u radnju njegov dobar prijatelj Račun Računić da kupi vazu. Kako nije imao novca, on reče Kontu Kontiću da će mu platiti za 10 dana. Neki kupci su vidjeli da tako može, pa zatražiše od Konta Kontića da mu plate kasnije.

Međutim, Konto Kontić nije zapisivao njihova dugovanja, jer je mislio da će zapamtiti.

Poslije desetak dana dođoše dužnici da plate, a Konto Kontić nije znao koliko mu ko duguje. Stoga odlučio da više ne pamti nego da bilježi tj. evidentira. Kupio je svesku i u nju je redom zapisivao ime i prezime dužnika, kada je ko uzeo robu, kolika je njena vrijednost i kada je vratio dug, da bi ga potom prekrizio. Tako je nastala prva knjigovodstvena evidencija – **svaštara**.

Slika 16: Bajka o knjigovodstvu (fragment)

Pregled akcijskih istraživanja provedenih na nivou

*Partnerstvo sa obitelji
(stručni asaradnici)*

*Uključenost očeva u izvršavanje
školskih obaveza učenika s
teškoćama u razvoju*

Vildana Obuća,
Osnovna škole Husein ef. Đozo, Goražde

1. Početak putovanja

(Šta smo željeli promijeniti i kako)

Istraživanje je provedeno u osnovnoj školi u kojoj nastava za učenike s teškoćama u razvoju funkcioniše po principima inkluzivnog obrazovanja. Od ukupno 17 učenika s teškoćama u razvoju, samo dvoje dolazi samostalno, dok ostali zahtijevaju svakodnevnu pratnju, podršku i aktivno učešće roditelja. Kroz svakodnevnu komunikaciju sa asistentima u nastavi, razrednim starješinama i članovima stručnog tima škole, uočeno je da su gotovo sve obaveze vezane za školu preuzimale majke, i to ne izborom, nego zbog ustaljenog porodičnog obrasca i očekivanja.

Identificiran je problem neravnomjerne raspodjele obaveza između majki i očeva. Majke su bile primarne osobe zadužene za dovođenje i odvođenje djeteta, prisustvo sastancima, komunikaciju sa školom i podršku tokom vannastavnih aktivnosti. Takva situacija je rezultirala emocionalnim, psihološkim i fizičkim opterećenjem majki, što se odražavalo na kvalitet života cijele porodice.

Istraživačko pitanje usmjereno je na to kako ciljane aktivnosti, pozivi i zadaci upućeni očevima mogu povećati njihovu uključenost u izvršavanje školskih obaveza svoje djece.

Planirane aktivnosti obuhvatile su analizu brojnog stanja prisustva roditelja na sastancima, strukturirani upitnik za majke i očeve, radionicu za očeve, slanje sedmičnih zadataka „Zadatak za tatu i dijete“, te praćenje promjena u prisustvu i angažmanu očeva. Podaci su se trebali prikupljati kombinacijom kvantitativnih i kvalitativnih metoda, uključujući upitnike, zapisnike, bilješke i dnevnik opažanja.

Očekivani rezultati bili su povećan broj očeva koji prisustvuju

sastancima, aktivnije učešće u školskim obavezama i veća ravnoteža između roditelja u podršci djetetu s teškoćama u razvoju.

2. Utisci sa putovanja

(Kako smo putovali, koga smo sreli na putu i šta smo naučili)

Početnom analizom podataka za školsku 2024/2025. godinu utvrđeno je da su majke bile dominantno prisutne u svim aspektima školskih obaveza: od 88% do 94% majki preuzimalo je gotovo sve obaveze, dok je učešće očeva bilo minimalno. Rezultati početnog upitnika za školsku 2025/2026. godinu potvrdili su ovaj obrazac: majke su u najvećem procentu dovodile djecu u školu, prisustvovalе sastancima i podržavale djecu tokom vannastavnih aktivnosti, dok je značajan broj očeva naveo da nikada ne prisustvuje navedenim obavezama.

Nakon provedenih aktivnosti zabilježene su promjene. Povećao se broj očeva koji dolaze na sastanke sa stručnim timom i razrednim starješinama, kao i broj onih koji dovode ili preuzimaju djecu iz škole. Sedmični zadaci „Zadatak za tatu i dijete“ realizovani su od strane svih očeva, a fotografije i refleksije pokazale su da je većini zadatak bio koristan i poticajan.

Radionica za očeve bila je ključni element procesa. U uvodnom dijelu predstavljene su temeljne informacije o ulozi očeva i značaju njihovog učešća. Očevi su potom radili sa listovima nedovršenih rečenica, što je otvorilo iskrenu diskusiju o iskustvima, izazovima, emocijama i izvorima snage. U završnom dijelu očevi su dobili motivacijske poruke i upute za ostvarivanje kvalitetnije interakcije sa djetetom kroz igru.

Tokom radionice bilo je primjetno da očevi cijene priliku da se iskažu i budu podržani. Otvorenost, međusobna podrška i dijeljenje iskustava doprinijeli su stvaranju sigurnog okruženja. Evidentirano je i da dio očeva smatra da majke ponekad nesvjesno preuzimaju većinu obaveza, što dovodi do njihovog povlačenja, te je ova dinamika postala vidljiva kroz grupni razgovor.

Stvarni rezultati i refleksija

Svi poslani upitnici su popunjeni i vraćeni. Sedam očeva prisustvovalo je radionici, što je bio veći broj od očekivanog i pokazatelj spremnosti na angažman. Refleksija istraživačice naglašava da je ovo stvorilo osjećaj odgovornosti prema povjerenju koje su očevi iskazali svojim dolaskom.

Tokom radionice do izražaja je došlo prepoznavanje vrijednosti uloge oca u odgoju i obrazovanju djeteta. Očevi su navodili da žele biti prisutni, ali često ne znaju kako ili nisu sigurni da je njihovo prisustvo dovoljno značajno. Kroz diskusiju su osvijestili važnost komunikacije, strpljenja, zajedničke aktivnosti i preuzimanja odgovornosti.

Nakon radionice zabilježeni su konkretni pomaci: veća prisutnost očeva na informacijskim i savjetodavnim sastancima, povećan broj očeva koji dovode ili preuzimaju dijete, te veća otvorenost u komunikaciji sa školom. Očevi su pozitivno reagovali na sedmične zadatke i navodili da su im igre bile koristan alat za uspostavljanje kontakta s djetetom.

Istraživačica je zaključila da porodice djece s teškoćama imaju visoko povjerenje u njen rad, te da bi u budućnosti bilo korisno sarađivati s psihologom, uz oprez da prisustvo dodatnog stručnjaka ne utiče na spremnost očeva da se uključe.

Preporuke za daljnji rad

- nastaviti sa radionicama i programima osnaživanja očeva;
- prilagoditi aktivnosti specifičnim potrebama porodica djece s teškoćama u razvoju;
- uključiti dodatne stručnjake (psihologe, pedagoge) kada je to korisno i prihvatljivo roditeljima;
- koristiti sedmične zadatke „Zadatak za tatu i dijete“ kao trajni alat za podsticanje interakcije;
- nastaviti prikupljanje i analizu podataka kako bi se pratila dugoročna uključenost očeva;
- osigurati kontinuiranu komunikaciju i podršku roditeljima kroz različite kanale;
- dijeliti primjere dobre prakse sa kolegama radi unapređenja stručnog rada.

Dodatni materijali

Prilozi

Ideje za rad u oblasti mirovne pedagogije

I. Razred – Mikro okruženje (direktan rad s učenicima)

1. Krug mira – svakodnevni jutarnji krug u kojem učenici dijele kako se osjećaju.
2. Mapa zahvalnosti – zidna karta na kojoj učenici zapisuju kome i zašto su zahvalni.
3. “Ja poruke” vježba – učenici uče kako izraziti osjećaje i potrebe bez optuživanja.
4. Dnevnik dobrih djela – učenici bilježe svoja mala dobra djela tokom sedmice.
5. Galerija kulturnih priča – svako dijete donese priču, pjesmu ili sliku iz svoje kulture.
6. Role-play rješavanja sukoba – učenici glume konflikt i zajedno traže nenasilno rješenje.
7. “Ti si važan/na” dan – učenici međusobno pišu pozitivne poruke jedni drugima.
8. Vježbe aktivnog slušanja – rad u paru s naglaskom na ponavljanje onoga što je sagovornik rekao.
9. Debata o empatiji – rasprava o slučajevima u kojima je empatija promijenila ishod.
10. Ugovor razredne zajednice – zajednički kreiran dokument o pravilima ponašanja.
11. Zid inspirativnih citata o miru – učenici donose i mijenjaju citate svake sedmice.
12. Razredna kutija za ideje – učenici predlažu načine kako učiniti razred mirnijim i ugodnijim.
13. Vježbe nenasilne komunikacije (NVC) – praktične situacije iz školskog života.
14. Mini-projekti o pravima djece – prezentacije o dječijim pravima i primjerima iz svijeta.
15. Mirne minute – kratke vođene vježbe disanja prije početka nastave.
16. Stolica prijateljstva – posebno mjesto u razredu gdje svako može sjesti kad mu treba razgovor ili podrška.
17. Lanac dobrih riječi – svako napiše kompliment drugom učeniku, a papirići se povežu u lanac.
18. Pismo sebi u budućnosti – učenici pišu pismo sa svojim snovima i mirnim društvom kakvo žele.
19. Kalendar dobrote – svaki dan jedna mala zadana dobra akcija za nekog iz razreda.

20. Zajednička knjiga mira – svako napiše ili nacrtá stranicu o tome šta mir znači za njega.
21. Simulacija pregovora – učenici uče kako pregovarati u zamišljenom sukobu.
22. “Jedan dan u tvom životu” – učenici mijenjaju uloge i pokušavaju živjeti dan iz perspektive drugog.
23. Razredna himna prijateljstva – komponovanje pjesme i izvođenje zajedno.
24. Tiha poruka – učenici anonimno ostavljaju pozitivne poruke u “kutiji ohrabrenja”.
25. Mapiranje osjećaja – na velikom papiru učenici stavljaju naljepnice koje pokazuju kako se osjećaju tog dana.
26. Pohvalni zid – svako može dodati post-it sa pohvalom drugom učeniku.
27. Mirna muzika za početak časa – kratka pjesma ili instrumental koji stvara mirnu atmosferu.
28. Razmjena knjiga sa porukom – učenici donesu knjigu, napišu poruku mira unutra i poklone drugome.
29. Snimanje video poruka mira – kratki video zapisi koje učenici šalju školama ili zajednicama drugdje.
30. Mini-teatar mira – improvizacijske scene o prijateljstvu i nenasilju.
31. Kolaž “Naš razred 2030.” – vizualizacija kako bi željeli da njihov razred i svijet izgledaju u budućnosti.
32. Razredni ambasadori – učenici se rotiraju u ulozi onoga ko brine da svi budu uključeni.
33. Kutija za izvinjenja – prostor za anonimna ili potpisana izvinjenja učenicima.
34. Krug komplimenata – na kraju sedmice svi jedni drugima u krugu govore po jednu lijepu stvar.
35. Mir u pet rečenica – izazov da svako napiše priču o miru u samo pet rečenica i pročita naglas.

II. Škola – Mezzo nivo (školska kultura i strukture)

1. Školski odbor za mir – učenici, nastavnici i roditelji zajednički planiraju aktivnosti mira.
2. Sedmica mira – niz radionica, izložbi i kulturnih događaja posvećenih miru.
3. Školska “Kutija za pomirenje” – prostor gdje učenici mogu anonimno prijaviti sukob i zatražiti pomoć.
4. Mentorski parovi – stariji učenici pomažu mlađima u prilagođavanju školi.

5. Dan kulturne raznolikosti – predstavljanje različitih kultura kroz hranu, odjeću i umjetnost.
6. Školska himna mira – zajednički komponovana pjesma koja promiče zajedništvo.
7. Mirna zona – prostor u školi za opuštanje i rješavanje sukoba kroz razgovor.
8. Mirovni ambasadori – učenici obučeni za posredovanje u sukobima.
9. Eko-mir projekti – povezanost brige za okoliš i kulture mira.
10. Biblioteka mira – kutak sa knjigama o nenasilju, toleranciji i socijalnoj pravdi.
11. Zajednički mural – umjetnički rad svih učenika na temu mira.
12. Školski podcast o miru – učenici intervjuiraju nastavnike, roditelje i goste.
13. Volonterski klub – učenici organiziraju humanitarne akcije.
14. Partnerstvo sa školama iz drugih regija – razmjena iskustava i zajednički projekti.
15. Digitalna kampanja mira – vođena od strane učenika na školskim mrežama.
16. Dan tišine – simbolična akcija promišljanja o miru kroz sat ili dan bez buke.
17. “Dobrodošao/La” tim – učenici koji pomažu novim učenicima da se uključe.
18. Radionice za roditelje o mirnoj komunikaciji – jačanje veze škola–porodica.

III. Zajednica – Makro nivo (povezivanje škole i lokalne sredine)

1. Festival mira – javni događaj sa muzikom, predstavama i radionicama.
2. Međugeneracijski dijalog – susreti učenika i starijih sugrađana na temu zajedništva.
3. Mirovna šetnja – simbolična šetnja gradom sa porukama mira.
4. Zajednički vrt – škola i lokalna zajednica zajedno uzgajaju biljke.
5. Priče iz komšiluka – učenici prikupljaju i objavljuju lokalne priče o pomirenju.
6. Saradnja sa lokalnim umjetnicima – kreiranje umjetničkih instalacija na javnim mjestima.
7. Edukativni dan za policiju i nastavnike – razmjena perspektiva o radu sa mladima.
8. Partnerstvo sa nevladinim organizacijama – zajednički treninzi i akcije.

9. Besplatne radionice za djecu i roditelje – na temu komunikacije i prevencije nasilja.
10. Kino večeri mira – projekcije filmova sa diskusijom o porukama.
11. Dani solidarnosti – zajedničke akcije prikupljanja pomoći za ugrožene.
12. Otvoreni mikrofon – učenici i građani dijele svoje pjesme, priče i ideje.
13. Sportski turnir fer igre – naglasak na saradnji, a ne na pobjedi.
14. Izložba fotografija “Lica mira” – portreti ljudi koji doprinose zajednici.
15. Mapiranje mjesta mira – učenici označavaju sigurna i pozitivna mjesta u gradu.
16. Zajednički podcast škola–zajednica – priče o uspješnim inicijativama.
17. Dan otvorenih vrata mira – škola poziva lokalnu zajednicu da sudjeluje u radionicama.

IV. Kroz različite predmete

Geografija i historija

- Analiza sukoba i mira kroz historijske događaje – učenici istražuju ne samo ratove, već i primjere mirovnih sporazuma, pomirenja, saradnje.
- Geografske karte mira – obilježavanje regija gdje su provedeni uspješni mirovni procesi.
- Proučavanje migracija i izbjegličkih kretanja – uz diskusiju o ljudskim pravima i solidarnosti.

Bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost

- Čitanje i analiza književnih djela kroz temu empatije i nenasilja.
- Pisanje pisama pomirenja – likovima iz književnih djela ili historijskih ličnosti.
- Debata o jeziku mržnje i jeziku mira – kako riječi mogu graditi ili rušiti odnose.

Matematika

- Zadaci sa podacima o društvenim nejednakostima (npr. raspodjela resursa, siromaštvo, obrazovanje) – učenici računaju, ali i razgovaraju o značenju brojeva.
- Statistička obrada anketa koje sami sprovedu u razredu o tome šta učenici misle da je “mir”.
- Matematičke igre u timu gdje je naglasak na saradnji, a ne na pobjedi.

Prirodne nauke / biologija

- Ekološki mir – povezanost brige za okoliš i kulture mira.

- Učenje o empatiji i životinjskom svijetu – diskusija kako briga za slabije povezuje sa ljudskim odnosima.
- Projekti o zdravlju i stresu – kako mir u zajednici doprinosi zdravlju.

Likovna kultura

- Izrada plakata i murala mira.
- Učenje o umjetnicima koji su kroz rad promicali pomirenje.
- Kolektivni kolaž na temu “Naša vizija mirne budućnosti”.

Muzika

- Proučavanje i izvođenje pjesama koje nose poruke mira.
- Komponovanje razredne “himne prijateljstva”.
- Muzička improvizacija u grupama – učenje slušanja i usklađivanja.

Tjelesni i zdravstveni odgoj

- Igre u kojima se naglašava saradnja, a ne takmičenje (npr. “zajednički cilj” umjesto pobjede).
- Diskusija o fer-playu kao praksi mira.
- Vježbe opuštanja i disanja – “mir kroz tijelo”.

Informatika

- Digitalne kampanje mira – učenici izrađuju postere, animacije ili kratke videoe.
- Kritičko razmišljanje o govoru mržnje na mrežama i kako mu se suprotstaviti.
- Učenje o sigurnosti na internetu kao obliku “digitalnog mira”.

Građansko obrazovanje / demokratija i ljudska prava

- Simulacije rada parlamenta gdje se uči kako pregovarati i donositi odluke mirno.
- Razrada projekata solidarnosti u lokalnoj zajednici.
- Analiza međunarodnih dokumenata (npr. Povelja UN-a, Deklaracija o pravima čovjeka).
Kao metodi, posebno su korisni:
 - diskusije i debate,
 - projekti zasnovani na istraživanju,
 - akcijsko učenje (učimo radeći nešto korisno),
 - role-play i simulacije,
 - umjetnički izrazi (pisanje, muzika, vizuelna umjetnost).